

Publikationen

zur rechtlichen Zusammenarbeit

Билтен за судската практика на
Европскиот суд за човекови права
Издание 2/2018, том 7, година 4

Aktuelle Rechtsprechung des EGMR
Newsletter 2/2018

издаден од
Бирото за застапување на Република
Северна Македонија пред ЕСЧП
и
Германската фондација за
меѓународна правна соработка,
регистир. здруж (ИРЗ)

Република Северна Македонија
Министерство за правда

БИЛТЕН ЗА СУДСКАТА ПРАКТИКА НА ЕВРОПСКИОТ СУД ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА

Издавач:

МАКАВЕЈ Скопје, 2019 година

Превод на македонски јазик (стр. 12-36): Ива Симоновска Треневска, дипломиран толкувач по германски и англиски јазик при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, Скопје.

Превод на македонски јазик (стр. 37-65): Наташа Андреевска-Томовска, дипломиран толкувач по германски и англиски јазик при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, Скопје.

Превод на македонски јазик (стр. 66-80): Министерство за правда на РСМ

Редакциска координација на македонското издание: Д-р Штефан Пирнер, адвокат и Даница Џонова, В.Д. Директор на Бирото за застапување на РСМ пред ЕСЧП.

Редакциска соработка на македонското издание: Дана Трајчев-Божич, В.А., студии по медиуми и комуникации, Лука Прица, проектен менаџер во IRZ и Рита Линдерот, правник, проектен-менаџер во IRZ.

Преводот на овој Билтен на македонски јазик, како и печатењето на оваа публикација се овозможени од страна на Германската фондација за меѓународна правна соработка, регистрирано здружение (IRZ).

Билтен за судската практика на
Европскиот суд за човекови права

издаден од
Бирото за застапување на Република Северна Македонија
пред ЕСЧП

и
Германската фондација за меѓународна правна соработка,
регистрир. здруж. (IRZ)

Издание 2/2018, 7. том, 4. година на македонски јазик

~~~~~

Newsletter zur Rechtsprechung des
Europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte

Gemeinsam herausgegeben von der Regierungsvertreterin von
Nordmazedonien vor dem EGMR

und der
Deutschen Stiftung für internationale rechtliche
Zusammenarbeit e.V. (IRZ)

Ausgabe 2/2018, 7. Band, 4. Jahrgang in mazedonischer Sprache

Sehr geehrte Kolleginnen und Kollegen, liebe Leser,

Sie halten eine neue Ausgabe des bereits im vierten Jahr erscheinenden Newsletter zur Rechtsprechung des Europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte (EGMR) in Straßburg in Händen. Dieser Newsletter ist zur Information von Justizangehörigen, insbesondere Richtern und Staatsanwälten, und Behördenmitarbeitern in Nordmazedonien gedacht. Deshalb berichtet er vor allem über Urteile des Straßburger Gerichts, die für diese von besonderem Interesse sind, also über Entscheidungen, die gegen Mazedonien ergangen sind, oder aber, obwohl sie aus Verfahren gegen andere Staaten stammen, sich auf Rechtsfragen beziehen, die in Mazedonien große praktische Bedeutung haben.

Herausgegeben wird dieser Newsletter, der in mazedonischer und albanischer Sprache erscheint, gemeinsam von der Regierungsvertreterin von Nordmazedonien und Direktorin des Büros für die Vertretung Nordmazedoniens vor dem EGMR und der Deutschen Stiftung für internationale rechtliche Zusammenarbeit e.V. (kurz IRZ).

Bei der IRZ handelt es sich um eine seit 1992 bestehende Organisation, die im Auftrag der deutschen Bundesregierung Transformationsstaaten bei den Reformen hin zum Rechtsstaat unterstützt. In der IRZ sind die wichtigsten deutschen Organisationen, die im Bereich des Rechtsstaates und der Justiz tätig sind, zusammengeschlossen. Dazu gehören (in alphabetischer Reihenfolge gemäß ihrer Bezeichnung in deutscher Sprache) der Bund Deutscher Rechtspfleger e.V., der Bund Deutscher Verwaltungsrichter und Verwaltungsrichterrinnen, die Bundesnotarkammer, die Bundesrechtsanwaltskammer, der Deutsche Anwaltverein e.V., die Deutsche Institution für Schiedsgerichtsbarkeit e.V., der Deutsche Juristinnenbund e.V. der Deutsche Notarverein e.V., der Deutsche Richterbund e.V. und die Notarkammer Koblenz.

Eine weitere Gruppe von Mitgliedern bilden wirtschaftliche Vereinigungen, wie der Bundesverband der Deutschen Industrie e.V., der Bundesverband deutscher Banken e.V., der Bundesverband der Unternehmensjuristen e.V., der Deutsche Genossenschafts- und Raiffeisenverband e.V., der Deutsche Industrie- und Handelskammertag e.V., der Gesamtverband der Deutschen Versicherungswirtschaft e.V., der Markenverband e.V. und der Osteuropaverein der deutschen Wirtschaft e. V.

Hinzu kommen bedeutende Industrieunternehmen wie die Allianz SE, die Bayer AG und die Daimler AG sowie eine Anzahl von Einzelpersonen aus Justiz, Politik und Wissenschaft.

In Nordmazedonien ist die IRZ seit dem Jahr 2000 mit Mitteln des deutschen Auswärtigen Amtes (AA) aus dem deutschen Beitrag zum Stabilitätspakt für Südosteuropa tätig. Darüber hinaus wird die Tätigkeit der IRZ allgemein, aber auch in Südosteuropa, durch

Почитувани колеги и колешки, драги читатели,

во свои раце го држите новото издание на билтенот за судската практика на Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП) во Стразбур, кој се објавува веќе четврта година. Билтенот е наменет за информирање на судските службеници, особено на судиите и јавните обвинители, и вработените во државните институции во Северна Македонија. Затоа тој пред сè известува за пресуди на судот во Стразбур кои се од особен интерес за нив, односно за одлуки донесени против Македонија, но и за такви кои, иако произлегуваат од постапки против други држави, се однесуваат на правни прашања кои имаат големо практично значење во Северна Македонија.

Билтенот, кој излегува на македонски и на албански јазик, се издава заеднички од страна на македонскиот владин застапник и директор на Бирото за застапување на Северна Македонија пред ЕСЧП и Германската фондација за меѓународна правна соработка рег. здруж. (скратено: IRZ).

IRZ е организација која постои од 1992 година и по налог на германската Сојузна влада ги поддржува земјите во транзиција при реформирањето во правна држава. Во IRZ се здружени најважните германски организации кои дејствуваат во областа на владеењето на правото и правосудството. Тука спаѓаат (по алфаветски редослед според нивната ознака на германски јазик) - Сојузот на германските судски службеници, рег. здруж. (der Bund Deutscher Rechtspfleger e.V.), Сојузот на германските управни судии (der Bund Deutscher Verwaltungsrichter und Verwaltungsrichterrinnen), Сојузната нотарска комора (die Bundesnotarkammer), Сојузната адвокатска комора (die Bundesrechtsanwaltskammer), Здружението на германските адвокати, рег. здруж. (der Deutsche Anwaltverein e.V.), Германската институција за арбитража, рег. здруж. (die Deutsche Institution für Schiedsgerichtsbarkeit e.V.), Сојузот на германските правнички, рег. здруж. (der Deutsche Juristinnenbund e.V.), Сојузот на германските нотари, рег. здруж. (der Deutsche Notarverein e.V.), Сојузот на германските судии, рег. здруж. (der Deutsche Richterbund e.V.) и Нотарската комора Кобленц (die Notarkammer Koblenz).

Друга група на членови сочинуваат стопанските здруженија, како што се: Сојузот на германската индустрија, рег. здруж. (der Bundesverband der Deutschen Industrie e.V.), Сојузот на германските банки, рег. здруж. (der Bundesverband deutscher Banken e.V.), Сојузот на корпоративни правници, рег. здруж. (der Bundesverband der Unternehmensjuristen e.V.), Германскиот кооперативен и Рајфајзен сојуз, рег. здруж. (der Deutsche Genossenschafts- und Raiffeisenverband e.V.), Унијата на германските комори за индустрија и трговија, рег. здруж. (der Deutsche Industrie- und Handelskammertag e.V.), Здружението на друштвата за осигурување на Германија, рег. здруж. (der Gesamtverband der Deutschen

eine institutionelle Zuwendung des deutschen Bundesministeriums der Justiz und für Verbraucherschutz (BMJV) ermöglicht.

Im Rahmen dieser Tätigkeit spielen die Menschenrechte und die Europäisierung des Rechtes eine besondere Rolle. Außer Gesetzgebungsberatung und Unterstützung bei der Aus- und Weiterbildung von Juristen arbeitet die IRZ auch auf dem besonders nachhaltigen Feld juristischer Publikationen. So erscheint in Nordmazedonien zusätzlich zu diesem Newsletter bereits seit dem Jahre 2011 eine juristische Fachzeitschrift zum Europarecht, die unter <http://www.evropsko-pravo.info> auch eine eigene Internetseite besitzt, von der alle bisher erschienenen Ausgaben dieser Zeitschrift heruntergeladen werden können. Auch ist es dort möglich, einzelne Beiträge gezielt herunterzuladen.

Auch der vorliegende Newsletter wird in elektronischer Form vertrieben. So findet sich die mazedonische Fassung auf der Internetseite der IRZ unter <https://www.irz.de/index.php/downloads#publikationen-in-mazedonischer-sprache-публикации-на-македонски-јазик> und die albanische unter <https://www.irz.de/index.php/downloads#publikime-n%C3%AB-gjuh%C3%ABn-shqipe-publikationen-in-albanischer-sprache>. Darüber hinaus werden alle Ausgaben des Newsletters auch auf der Internetseite des Büros für die Vertretung Nordmazedoniens vor dem EGMR unter <http://biroescp.gov.mk> in der Rubrik „Sudska praksa“ (Rechtsprechung) zum Herunterladen angeboten. Dort finden sich auch alle andere Urteile des EGMR gegen Nordmazedonien in mazedonischer Übersetzung.

Durch die elektronische Publikation wird der Newsletter allen Interessierten zugänglich. Die Angehörigen der mazedonischen Justiz erhalten ihn darüber hinaus in Druckform. Die wichtigste Rechtsprechung des EGMR ist deshalb mithilfe dieses Newsletters jedem Richter und Staatsanwalt in Nordmazedonien zeitnah direkt auf seinem eigenen Schreibtisch zugänglich.

Die Herausgeber des Newsletters haben bewusst verschiedene Verbreitungswege gewählt, um einen möglichst großen Adressatenkreis erreichen zu können. Dies deshalb, da die Rechtsprechung des Straßburger EGMR für die Anwendung des jeweiligen nationalen Rechts von erheblicher Bedeutung ist. Außerdem garantiert sie, dass die gemeinsamen Menschenrechtsstandards der im Europarat zusammengeschlossenen Staaten auch in der Praxis tatsächlich eingehalten werden.

Ein so anspruchsvolles und nachhaltiges Unternehmen wie die bereits jahrelange regelmäßige Herausgabe eines aktuellen Newsletters in zwei Sprachen ist nur durch das Engagement aller Beteiligten, Teamwork und dauerhafte Unterstützung möglich.

Versicherungswirtschaft e.V.), Сојузот за заштита на трговските марки, рег. здруж., (der Markenverband e.V.) и Источноевропскиот сојуз на германската економија, рег. здруж. (der Osteuropaverein der deutschen Wirtschaft e. V.).

Тука спаѓаат значајни индустриски претпријатија: Алијанса СЕ (Allianz SE), Баварија АД (Bayer AG) и Дајмлер АД (Daimler AG), како и бројни поединци од судството, политиката и науката.

Во Северна Македонија IRZ дејствува од 2000 година со средства на Министерството за надворешни работи на СР Германија (AA) од германскиот придонес кон Пактот за стабилност за Југоисточна Европа. Покрај тоа, дејноста на IRZ воопшто, но и во Југоисточна Европа, се овозможува со институционална поддршка на германското Сојузно министерство за правда и за заштита на потрошувачите (BMJV).

Во рамките на оваа дејност особена улога играат човековите права и европеизацијата на правото. Освен на полето на законодавното советување и поддршката при обуката и стручното усовршување на правниците, IRZ исто така работи на особено одржливото поле на правните публикации. Така, во Северна Македонија покрај овој билтен, уште од 2011 година излегува од печат едно стручно правно списание за европско право, кое има своја интернет-страница на <http://www.evropsko-pravo.info>, од која можат да се преземат сите досегашни изданија на списанието. Исто така, таму постои можност за одделно преземање на поединечните придонеси.

И овој билтен се дистрибуира во електронска форма. Така, македонската верзија може да се најде на веб-страната на IRZ на <https://www.irz.de/index.php/downloads#publikationen-in-mazedonischer-sprache>-публикации-на-македонски-јазик, а албанската верзија на <https://www.irz.de/index.php/downloads#publikime-n%C3%AB-gjuh%C3%ABn-shqipe-publikationen-in-albanischer-sprache>. Исто така, сите изданија на билтенот се достапни и на веб-страната на Бирото за застапување на РСМ пред ЕСЧП на <http://biroescp.gov.mk> во рубриката „Судска пракса“ во делот на публикации, каде може да се најдат и сите пресуди на ЕСЧП против Македонија во превод на македонски јазик.

Со објавувањето на електронската верзија, билтенот станува достапен до сите заинтересирани читатели. Покрај тоа, македонските судски службеници го добиваат и во печатена форма. Затоа најважната судска практика на ЕСЧП со помош на овој билтен во најскоро можно време станува достапна до секој судија и јавен обвинител во Северна Македонија директно на неговата работна маса.

Издавачите на билтенот свесно избраа различни начини на дистрибуција за да дојдат до што е можно поголема целна група. Тоа е од причина што судската практика на Европскиот

Allen voran gilt es dem deutschen Auswärtigen Amt für die finanzielle Unterstützung, ohne die die Publikation, die sie derzeit in Händen halten, nicht entstehen hätte können, zu danken. Ergänzt wird diese Unterstützung aus Berlin durch das Engagement der deutschen Botschaft vor Ort in Skopje, die die Tätigkeit der IRZ aktiv und engagiert begleitet. Deshalb gilt Herrn Botschafter Thomas Gerberich und seinen Mitarbeitern an dieser Stelle ein herzliches Wort des Dankes. Zu danken haben die Herausgeber auch dem deutschen Ministerium der Justiz und für Verbraucherschutz (BMJV), das die Arbeit der IRZ mit einer institutionellen Zuwendung überhaupt erst ermöglicht.

Besonderen Dank schulden die Herausgeber den Übersetzern, die sich regelmäßig der nicht leichten Aufgabe stellen, die hier zusammengefassten anspruchsvollen juristischen Texte in die genannten Sprachen zu übertragen.

Desweiteren ist auch den Mitarbeitern, die in den beteiligten Organisationen an der Erstellung dieses Newsletters mitgewirkt haben, zu danken. Dies sind bei der IRZ Frau Dana Trajčev Božić und Herr Luka Prica, die diese Publikation in Bonn als Projektmanager Bonn betreut und Frau Natascha Andreevska-Tomovska, die in Skopje vor Ort für die IRZ die Koordination mit dem Projektpartner, den Übersetzern und dem Verlag übernommen hat.

Zuallerletzt ist noch den Lesern zu danken, die durch ihr bereits seit Jahren anhaltendes Interesse dazu beigetragen haben, dass dieser Newsletter ein Erfolg wurde. Diese Anerkennung ist uns Ansporn, die Herausgabe dieser Publikation auch in Zukunft in der bisherigen Qualität fortzusetzen.

Bonn/Skopje, im September 2018

Danica Djonova LL.M
*Kommissarische Direktorin des Büros
für die Vertretung Nordmazedoniens
vor dem EGMR*

Rechtsanwalt Dr. Stefan Pürner
*Bereichsleiter der IRZ
für Bosnien und Herzegowina, Montenegro,
Nordmazedonien und Serbien*

суд за човекови права во Стразбур (ЕСЧП) е од големо значење за примената на соодветното национално право. Исто така, таа гарантира дека заедничките стандарди за човекови права на државите членки на Советот на Европа навистина се почитуваат и во практиката.

Еден толку претенциозен и одржлив потфат како што е повеќегодишното редовно издавање на актуелен билтен на два јазика е можен само со заложба на сите вклучени страни, тимска работа и долготрајна поддршка.

Најнапред благодарноста ја упатуваме до германското Сојузно министерство за надворешни работи за финансиската поддршка, без која не би можела да постои публикацијата што во моментот ја држите во своите раце. Оваа поддршка од Берлин е дополнета со заложбата на Германската амбасада во Скопје, која активно и посветено ја следи дејноста на IRZ. Затоа овде срдечно му се заблагодаруваме на амбасадорот Томас Герберих и на неговите соработници. Издавачите му се заблагодаруваат и на германското Министерство за правда и за заштита на потрошувачите (BMJV), кое пред сè со институционална поддршка, воопшто, ја овозможува работата на IRZ.

Особена благодарност издавачите им должат на преведувачите кои редовно се исправени пред неедноставната задача да ги пренесат на соодветниот јазик претенциозните правни текстови кои се опфатени овде.

Исто така треба да им се заблагодариме и на соработниците, кои како дел од вклучените организации учествуваа во изготвувањето на овој билтен. Тоа се во IRZ госпоѓа Дана Трајчев Божиќ и господин Лука Прица, кои како проектни менаџери во Бон ја поддржуваа оваа публикација и госпоѓа Наташа Андреевска-Томовска која на самото место, во Скопје, ја презеде координацијата на IRZ со проектните партнери, преведувачите и издавачката куќа.

Најнакрај им се заблагодаруваме на читателите кои со својот интерес кој трае веќе неколку години придонесоа за тоа овој билтен да биде успешен проект. Ова признание служи како наш поттик и во иднина да го продолжиме издавањето на оваа публикација со досегашниот квалитет.

Бон/Скопје, септември 2018 година

М-р Даница Цонова

*В.Д. директор на Бирото за застапување
на РСМ пред ЕСЧП*

Адвокат д-р Штефан Пирнер

*Регионален проектен раководител при IRZ
за Босна и Херцеговина, Северна Македонија,
Србија и Црна Гора*

Содржина

<i>Предговор на издавачите</i>	4

I. ПОНОВИ ПРЕСУДИ НА ЕВРОПСКИОТ СУД ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА

<i>Јирдем (Yirdem) и други против Турција</i> – Ж. бр. 72781/12, Пресуда од 4 септември 2018 година [Оддел II]	12
<i>С.М.(S.M.)-Хрватска</i> – Ж.бр. 60561/14, Пресуда од 19 јули 2018 година [Оддел I]	15
<i>Василевски (Vasilevskiy) и Богданов (Bogdanov) против Русија</i> – Ж.бр. 52241/14 и 74222/14, Пресуда од 10 јули 2018 година	19
<i>Конталексис (Kontalexis) против Грција (бр. 2)</i> – Ж. бр. 29321/13, Пресуда од 6 септември 2018 година [Оддел I]	20
<i>Н.К. Германија/Allemagne</i> – Ж. бр. 59549/12, Пресуда од 26 јули 2018 година [Оддел V]	24
<i>Г.И.Е.М. С.р.л. (S.r.l.) и други против Италија [ГСС]</i> – Ж. Бр. 1828/06, 34163/07 и 19029/11, Пресуда од 28 јуни 2018 година [ГСС]	27
<i>Јансен (Jansen) против Норвешка</i> – Ж. бр. 2822/16, Пресуда од 6 септември 2018 година [Оддел V]	33
<i>Биг братер воч и други (Big Brother Watch and Others) против Обединетото Кралство</i> – Ж. бр. 58170/13, 62322/14 и 24960/15, Пресуда од 13 септември 2018 година [Оддел I]	36
<i>Хачиева (Hadjhieva) против Бугарија</i> – Ж. бр. 45285/12, Пресуда од 1 февруари 2018 година [Оддел V]	47
<i>Либер (Libert) против Франција</i> – Ж. бр. 588/13, Пресуда од 22 февруари 2018 година [Оддел V]	49
<i>М.Л. и В.В. (M.L. and W.W.) против Германија</i> – Ж. бр. 60798/10 и 65599/10, Пресуда од 28 јуни 2018 година [Оддел V]	52
<i>Сава Терентјев (Savva Terentyev) против Русија</i> – Ж.бр.10692/09, Пресуда од 28.8.2018 [Оддел III]	57

Мушег Сагателијан (Mushegh Saghatelyan) против Ерменија

– Ж.бр. 23086/08, Пресуда од 20.9.2018 [Оддел I] 60

II. ПРЕСУДИ ПРОТИВ РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

ЉАТИФИ против Република Македонија – Ж.бр. 19017/16,

Пресуда од 17 мај 2018 66

ЕУРОМАК МЕТАЛ ДОО против Република Македонија – Ж.бр.68039/14,

Пресуда од 14 јуни 2018 68

СЕЈДИЈИ против Република Македонија – Ж. бр. 8784/11,

Пресуда од 7 јуни 2018 70

РАМКОВСКИ против Република Македонија – Ж.бр. 33566/11,

Пресуда од 8 мај 2018 73

СМИЧКОВСКИ против Република Македонија – Ж.бр.15477/14,

Пресуда од 5 јули 2018 77

I. ПОНОВИ ПРЕСУДИ НА ЕВРОПСКИОТ СУД ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА

ЧЛЕН 2

ЧЛЕН 2, став 1

Ефективна истрага

Jurdem (Yirdem) и други против Турција – Ж. бр. 72781/12, Пресуда од 4 септември 2018 година [Оддел II]

Не е спроведена кривична и граѓанска постапка во разумен рок во врска со смрт за која постои сомневање дека е резултат на медицинска небрежност: повреда

Факти – Жалителите тврделе дека нивната роднина починала во болницата по неколку настани на медицинска небрежност. Тие тврделе дека домашните судови не биле доволно брзи, реактивни или внимателни при нивното справување со ситуацијата.

Право – Член 2

(а) Суштински аспект - Со исклучок на случаите во кои постои очигледна арбитарност или грешка, Судот немал за задача да ги доведе во прашање фактите кои ги утврдиле домашните власти. Од тоа следува дека испитувањето на околностите кои довеле до смртта на роднината на жалителите и наводната одговорност на здравствените лица засегнати од случајот, биле прашања кои морало да се разгледаат од аспектот на соодветноста на механизмите воспоставени со цел да го разјаснат текот на настаните.

Жалителите не се пожалиле на тоа дека на нивната роднина ѝ бил одбиен пристап до медицинска терапија, или поконкретно до итна терапија, но се пожалиле дека медицинската терапија која му била обезбедена била недоволна поради небрежноста на докторите кои го лекувале.

Не биле приложени доволно докази со кои би се покажало дека во односното време постоела некаква системска или структурна дисфункција која влијаела на болниците, а за која властите знаеле или требало да знаат, но за која не ги презеле неопходните превентивни мерки, како и дека таквата нефункционалност значително придонела за смртта на роднината на жалителите.

Ниту пак било докажано дека наводната небрежност на здравствениите работници надминувала незначителна грешка или медицинска небрежност, ниту дека лицата вклучени во терапијата на роднината на жалителите не успеале да му обезбедат итна медицинска терапија, на начин што ги прекршиле своите професионални обврски и покрај тоа што биле целосно свесни дека неговиот живот бил во опасност ако не му се пружела терапија.

Медицинската терапија која била дадена на роднината на жалителот била подложена на истрага на домашно ниво и ниту едно од судските или дисциплинските тела кои ги испитувале наводите на жалителите на крајот не утврдиле некаква грешка во неговата медицинска терапија.

Ако се земе предвид горенаведеното, Судот сметал дека актуелниот случај опфаќал наводи за медицинска небрежност. Во тие околности суштинските позитивни обврски на тужената држава биле ограничени на поставување на соодветна регулаторна рамка која ги обврзува болниците, без разлика дали се приватни или јавни, да усвојат соодветни мерки за заштита на животите на пациентите. Релевантната регулаторна рамка не покажала никакви пропусти што се однесува до обврската на државата да го заштити правото на живот на роднината на жалителите.

Заклучок: нема повреда (едногласно).

(б) Процесен аспект – Жалителите со цел да ги потврдат своите права избрале две групи на постапки, едната била кривична а другата граѓанска. Кривичната постапка завршила со тоа што обвинетите биле

ослободени откако постапката траела повеќе од девет години. Граѓанската постапка се одвивала пред домашните судови од 2004 година.

Во однос на ефикасноста на кривичната постапка, немало пропусти кои ќе можеле да ја доведат во прашање севкупната адекватност на истрагата која ја воде домашните власти. Понатаму, на жалителите им бил даден пристап до информациите добиени со истрагата, до степен доволен за тие делотворно да учествуваат во постапката.

Сепак, кривичната постапка не била брза и нејзиното севкупно траење - повеќе од девет години - не било разумно. Постапките кои се започнуваат со цел да се разјаснат обвинувањата за медицинска небрежност не треба да траат толку долго пред домашните судови. Истото важело и за постапките за надомест кои жалителите ги повеле пред граѓанските судови, а кои повеќе од тринаесет години биле во тек пред домашните судови. Не постоело ништо во досието на случајот кое укажувало на тоа дека должината на постапката била оправдана од околностите на случајот. На Граѓанскиот суд со општа надлежност му биле потребни повеќе од девет години за да заклучи дека барањето за надомест на штета од болницата требало да се поднесе пред управните судови и дека тој немал надлежност за да одлучува за случајот.

Така долгиот временски период продолжил со несигурност да ги измачува не само жалителите, туку и засегнатите здравствени работници.

Овие фактори биле самите по себе доволни за да се заклучи дека постапката на домашно ниво била недоволна. Домашните власти не успеале да се справат со барањето на жалителите кое потекнувало од смртта на нивната роднина со нивото на внимание кое се бара со член 2 од Конвенцијата.

Заклучок: повреда (едногласно).

Член 41: 10.000 евра заеднички за нематеријална штета; барањето за материјална штета е отфрлено.

ЧЛЕН 4

Трговија со луѓе

Позитивни обврски

С.М. (S.M.) - Хрватска – Ж. бр. 60561/14, Пресуда од 19 јули 2018 година [Оддел I]

Не се спроведува ефективна истрага за наводи за трговија со луѓе и искористување за проституција: повреда

Факти - Жалителката поднела кривична пријава против извесен Т.М. (Т.М.), поранешен полицаец, во која тврдела дека во периодот помеѓу летото 2011 година и септември истата година физички и психолошки ја принудувал на проституција. Потоа Т.М. (Т.М.) бил обвинет за принуда на друго лице за проституција, како тешко кривично дело организирање проституција. Во 2013 година кривичниот суд го ослободил Т.М. (Т.М.) врз основа на тоа дека, иако било утврдено дека организирал мрежа на проституција во кој ја регрутирал жалителката, не било утврдено дека ја принудил на проституција. Бил обвинет само за тешка форма на кривичното дело во прашање и поради тоа не можел да биде осуден за основната форма на организирање проституција. Жалбата на Државното јавно обвинителство против одлуката била отфрлена, а уставната жалба на жалителот била прогласена за недопуштена.

Право - Член 4: Трговијата со луѓе и искористувањето за проституција се заканувале на човековото достоинство и основните слободи на неговите жртви, и не можеле да се сметаат за соодветни во едно демократско општество и со вредностите кои се детално објаснети во Конвенцијата. Се сметало дека не е неопходно да се утврди дали постапувањето на кое се пожалила жалителката претставувало „ропство“, „ропска зависност“ или „принудна и задолжителна работа“. Наместо тоа, било заклучено дека трговијата самата по себе, како и искористувањето за проституција - во рамките на значењето на членот 3(a) од Протоколот од Палермо, членот 4(a) од Конвенцијата на Советот на Европа за Протоколот од Палермо, членот 4(a) од Конвенцијата за акција против трговијата со луѓе на Советот на Европа (Конвенцијата

против трговијата со луѓе), членот 1 од Конвенцијата на Обединетите нации за сузбивање на трговијата со луѓе и експлоатација за проституирање на други лица, и Конвенцијата за елиминирање на сите форми на дискриминацијата врз жените (CEDAW). – спаѓале во опфатот на членот 4. Во оваа смисла било нерелевантно тоа што жалителката всушност била државјанка на тужената држава и тоа што не постоел меѓународен елемент, затоа што членот 2 од Конвенцијата против трговија со луѓе ги опфаќал „сите форми на трговија со луѓе, без оглед дали национална или транснационална“, а Конвенцијата за сузбивање на трговијата со луѓе и експлоатација за проституирање на други лица се однесувала на искористувањето за проституција во општа смисла. Судот забележал дека жалбите на жалителката имале три аспекти и ги проценил поединечно:

(i) Дали постоела соодветна правна и регулаторна рамка - Проституцијата во Хрватска била нелегална. Искористувањето за проституција, како и принудата на проституција, која претставува потешка форма на првонаведеното, и личното нудење на сексуални услуги биле криминализирани. Кривичните дела на трговија со луѓе, ропство, принудна работа и кривичното дело подведување биле забранети. Согласноста на жртвата била нерелевантна за постоењето на кривичното дело трговија со луѓе, и од 2013 година истото било изрично наведено во Кривичниот законик за подведувањето. Покрај тоа, од 2013 година плаќањето за сексуални услуги претставувало кривично дело. Гонењето во смисла на сите кривични дела кои се погоре наведени го презело Државното јавно обвинителство. Хрватскиот Закон за кривичната постапка исто така содржел одредби за правата на жртвите на кривични дела, а особено на жртвите на кривични дела против половата слобода. Покрај тоа, хрватската влада имала усвоено разни стратешки документи насочени кон спречување и борба против трговијата со луѓе, и имала утврдено специјализирани тимови одредени за пружање помош на жртвите на трговијата со луѓе. Според тоа, Судот бил задоволен дека во времето во кое наводното кривично дело било извршено и гонето, постоела соодветна правна рамка во Хрватска за тоа да

се испита во рамките на контекстот на трговијата со луѓе, принудната проституција и експлоатацијата на проституцијата.

(ii) Поддршка дадена на жалителот - Жалителката никогаш не приговарала, ниту пак се пожалила на однесувањето на националните власти, или на судот кој ја спроведувал кривичната постапка против Т.М (Т.М.), или на некоја друга власт. Ниту пак се пожалила во врска со нејзините права како жртва на трговија со луѓе, ниту за помошта, поддршката или некаков вид на советување кое ѝ било пружено, или пак недостигот од истото. За време на судењето жалителката била информирана за можноста да го контактира Одделот за организирање и пружање поддршка на сведоци и жртви во рамките на кривичниот суд. Не постоеле докази дека жалителката го контактирала наведениот Оддел. Во тие околности Судот прифатил дека на жалителката навистина ѝ била пружена поддршка и помош како што навела Владата. Тоа како прво го опфаќало признавањето на нејзиниот статус на жртва на трговија со луѓе. Како таква, ѝ било овозможено советување од страна на хрватскиот Црвен крст и бесплатна правна помош преку програма финансирана од државата, а спроведувана од невладина организација. Понатаму, обвинетиот бил отстранет од судницата веднаш по барањето на жалителката и жалителката сведочела во негово отсуство.

(iii) Дали државните органи делувале во согласност со нивните процесни обврски - Полицијата и органите за прогон делувале брзо, особено во поглед на спроведувањето на претресите на просториите на Т.М (Т.М.), сослушувањето на жалителката и обвинувањето на Т.М (Т.М.). Од друга страна, единствените сведоци кои биле испрашани за време на истрагата и сослушани на судењето, биле самата жалителка и нејзината пријателка. Иако било точно тоа дека пријателката на жалителката не ја поткрепила целосно нејзината изјава, имало показатели дека жалителката се обратила на мајката на нејзината пријателка, а не на нејзината пријателка за да побара помош, и дека со неа зборувала по телефон на денот на кој избегала. Веднаш откако жалителката избегала од Т.М (Т.М.) поминала неколку месеци со нејзината пријателка и мајката на нејзината пријателка. Сепак, истражните власти не зеле

изјава од мајката. Исто така, не го сослушале момчето на пријателката кое ја одвезло до станот на нејзината пријателка. Тие елементи покажале дека националните власти не направиле сериозен обид темелно да ги истражат сите релевантни околности и да ги соберат сите расположливи докази. Не направиле дополнителни обиди за да ги идентификуваат клиентите на жалителката и за да ги сослушаат. Исто така не ги сослушале доказите од мајката на жалителката, сопственикот и соседите на жалителката и Т.М. (Т.М.), а сите тие можеле да имаат релевантни податоци за вистинската врска помеѓу жалителката и Т.М. (Т.М.), за наводите дека ја тепал и заклучувал во станот.

Немало показатели дека националните власти направиле сериозен обид детално да ги истражат следните околности, а сите тие биле релевантни за да се процени дали Т.М. (Т.М.) ја принудил жалителката на проституција: наводите на жалителката дека била економски зависна од Т.М. (Т.М.) и разните форми на принуда кои тој наводно ги користел врз неа, како што е нагласувањето дека е поранешен полицаец кој има „цел арсенал оружје“, заканите дека ќе го повреди нејзиното семејство и манипулирањето со лажни ветувања дека ќе ѝ најде „соодветна работа“, како и изјавите на нејзината пријателка дека жалителката била многу вознемирена и исплашена од Т.М. (Т.М.) кој продолжил да ѝ се заканува преку мрежа на социјални медиуми откако избегала. Се чинело дека не се обрнало внимание на фактот дека за време на претресот на просториите на Т.М. (Т.М.) полицијата нашла неколку автоматски пушки. Националните судови не посветиле соодветно внимание на тие елементи и заклучиле дека жалителката своеволно давала сексуални услуги. Понатаму, според хрватското законодавство, Конвенцијата на Обединетите нации за сузбивање на трговијата со луѓе и експлоатација за проституција на други лица и Конвенцијата на Советот на Европа против трговијата со луѓе, согласноста на жртвата била нерелевантна. Покрај тоа, националните судови го отфрлиле сведочењето на жалителката како неверодостојно и некохерентно, со оглед на тоа дека таа била несигурна, паузирала и се двоумела кога зборувала. Националните власти не направиле никаква проценка за тоа дали постоела можност психолошката траума да

влијаела врз способноста на жалителката конзистентно и јасно да ги пренесе околностите на нејзината експлоатација. Ако се земе предвид ранливоста на жртвите на кривични дела од сексуална природа, средбата со Т.М. (Т.М.) во судницата можела да има негативно влијание врз жалителката, без оглед на тоа што Т.М. (Т.М.) потоа бил отстранет од судницата.

Накусо, релевантните државни органи не ги исполниле нивните процесни обврски според член 4.

Заклучок: повреда (шест гласа наспроти еден).

Член 41: 5.000 евра за нематеријална штета

ЧЛЕН 5

ЧЛЕН 5, став 5

Василевски (Vasilevskiy) и Богданов (Bogdanov) против Русија, Ж. бр. 52241/14 и 74222/14, Пресуда од 10 јули 2018 година

Не е даден надомест/репарација: Лица подложени на противправно лишување од слобода во куќен притвор не се соодветно надоместени: повреда

Факти - Жалителите се пожалиле дека износот на отштетата која домашните судови ја доделиле за тоа што тие биле противправно ставени во куќен притвор, бил толку низок што ја нарушил самата суштина на нивното право според член 5, став 5 од Конвенцијата.

Право - Член 5, став 5: Домашните судови во суштина утврдиле дека г-дин Василевски бил лишен од слобода во период од година и половина како резултат на сериозна и очигледна непрописност, и дека противправното осудување на г-дин Богданов било последица на флагрантно негирање на правдата кое ја поткопало законитоста на неговиот притвор кој следел потоа. Според тоа, член 5, став 5 бил применлив.

Домашните судови се обиделе, со добра волја и најдобро што знаеле, да го проценат нивото на страдање, патење, вознемиреност, или други штетни влијанија кои ги претрпеле жалителите поради нивното противправно притворање. Таквата проценка треба да се спроведе на начин доследен со домашните правни барања и да го земе предвид стандардот на живеење во засегнатата држава, дури и ако тоа резултира со доделување на износи кои се пониски од оние кои Судот ги определил во слични случаи. На г-дин Василевски му биле доделени 3.320 евра за 472 дена за време на кои бил противправно притворен, а на г-дин Богданов 324 евра за 119 дена за време на кои противправно бил притворен, што изнесувало по 7 евра и 2,70 евра дневно на соодветните ставки за противправно лишување од слобода. Нивото на надомест не било само значително пониско од износите кои Судот ги доделувал во слични случаи, туку и било несразмерно со времетраењето на нивниот притвор и незначително во апсолутна смисла. Износите кои биле доделени биле толку ниски што го поткопале извршното право на надомест на жалителите.

Заклучок: повреда (едногласно).

Член 41: 5.000 евра поединечно за нематеријална штета. Покрај тоа, најсоодветната форма на надомест во принцип би била повторување на постапката за надомест, ако тоа било побарано, и нова проценка на жалбата на жалителите во согласност со барањата од таа одредба и судската практика на Судот. Тоа било можно во домашното право.

ЧЛЕН 6

Кривична постапка

ЧЛЕН 6, став 1

Контаклексис (Kontalexis) против Грција (бр. 2) – Ж. бр. 29321/13,
Пресуда од 6 септември 2018 година [Оддел I]

**Пристап до суд
Кривично обвинение
Правично сослушување**

Жалбен навод за одбивање од страна на домашен суд повторно да отвори кривична постапка по наод за повреда на член 6 од страна на Европскиот суд: допуштено

Касацискиот суд одбива барање за ревизија на кривична пресуда која следи по пресуда од страна на Европскиот суд со кој се утврдува повреда на член 6: нема повреда

Факти - На 31 мај 2011 година Европскиот суд утврдил повреда на член 6, став 1 во случајот на *Конталексис (Kontalexis) против Грција (бр. 2)* - Жалба бр. 59000/08, поднесена од истиот жалител. На 18 јануари 2013 година Касацискиот суд го одбил барањето на жалителот за повторно отворање на постапката врз основа на член 525 став 1е) од Законот за кривична постапка.

Повикувајќи се на член 6, став 1 од Конвенцијата, жалителот тврдел дека фактот што домашните судови одбиле повторно да ја отворат постапката во врска со него претставувал нова повреда на неговото право на правично сослушување од страна на трибунал утврден со закон.

Право - Член 6, став 1

(а) *Допуштеност*

i. *Дали членот 46 од Конвенцијата го спречил Судот да го испита жалбениот навод според член 6 од Конвенцијата?* - Новиот поднесок покренал нов жалбен навод во врска со наводната неправичност на постапката за испитување на вонредната жалба на жалителот, што е спротивно на исходот како таков и неговото влијание на соодветното извршување на пресудата на Судот од 31 мај 2011 година. Во моментот пред Комитетот на министри на Советот на Европа во тек била процедура за надзор на извршувањето на пресудата. Сепак, тоа не го спречувало Судот да испита нов поднесок, ако тој опфаќал нови аспе-

кти кои не биле утврдени во првичната пресуда. Според тоа, членот 46 не го спречил Судот да го испита новиот жалбен навод на жалителот во врска со неправичноста на постапката која кулминирала со одлуката на Касацискиот суд.

ii. *Дали новиот жалбен навод бил компатибилен ratione materiae со членот 6 од Конвенцијата?* - Според Законот за кривичната постапка, оваа постапка не била вонредна постапка која излегува од опфатот на членот 6, при што завршила со одлука на надлежниот суд кој одбил повторно да се отвори кривична постапка. Испитувањето на случајот било насочено кон тоа да се одреди кривичното обвинение против жалителот во рамките на значењето на член 6, став 1. Според тоа, постапката пред Касацискиот суд ја привлечла заштитата од член 6, став 1.

iii. *Дали жалителот може да тврди дека е жртва на повреда на членот 6 во домашната постапка за спроведување на пресудата на Судот?* - Прелиминарниот приговор на Владата бил поврзан со статусот на жртва на жалителот во врска со постапката која кулминирала со пресудата на Судот од 31 мај 2011 година. Поради тоа тој ја опфаќал ситуацијата пред постапката во врска со барањето на жалителот случајот повторно да се отвори. По барање на жалителот случајот повторно да се отвори, предмет на нова ревизија може да биде само правичноста на постапката. Поради тоа приговорот бил одбиен.

б) *Основаност* - Кога Касацискиот суд одбил повторно да ја отвори постапката, тврдел дека повредата утврдена од Судот била од формална природа и не го засекала правото загарантирано со членот 6, имено правото на обвинетиот да му се суди од страна на независен и непристрасен трибунал и од независни и непристрасни судии.

Поконкретно, Касацискиот суд тврдел дека повредата која ја утврдил Судот не влијаела на правичноста на постапката и немала негативно влијание врз проценката на судиите од кривичниот суд. Повредата била *fait accompli* и била опфатена со ефектот *res judicata* од пресудата на Касацискиот суд, со која била отфрлена основаноста на жалбата која Судот подоцна ја поддржал. Основаноста на жалбата во врска со

наводно незаконскиот состав на судот била отфрлена од страна на Касацискиот суд во првата постапка, а таа одлука не можела ретроактивно да се оспори по пресудата на Судот.

Според толкувањето на Касацискиот суд на Законот за кривичната постапка, процесните неправилности од типот од кој биле утврдени во наведениот случај не давале никакво автоматско право за повторувањето на постапката. Таквото толкување, кое влијаело на начин што ги ограничувало ситуациите кои можеле да предизвикаат повторување на кривични постапки кои биле прекинати со конечен ефект, или барем да ги направат подложни на критериумите кои требало да ги проценат домашните судови, не изгледало дека е арбитрано. Покрај тоа, истото било поддржано од утврдената судска практика на Судот.

Касацискиот суд тврдел дека пресудата на Судот од 2011 година не поттикнала сомневање во независноста или непристрасноста на судиите кои ја донеле наведената пресуда, ниту во правичноста на постапката како целина.

Од аспект на маргината на уважување која им била овозможена на домашните власти при толкувањето на пресудите на Судот, и од аспект на начелата според кои се носат одлуки, не било неопходно Судот да искаже свој став за валидноста на толкувањето кое Касацискиот суд го дало во својата пресуда од 18 јануари 2013 година. Навистина, доволно било Судот да се задоволи со тоа дека пресудата не била арбитрарна, односно дека судиите од Касацискиот суд не ја измениле или погрешно претставиле пресудата на Судот.

Дури и ако Судот можеби не се согласувал во секоја смисла со анализата содржана во пресудата од 18 јануари 2013 година, сепак не можел да заклучи дека читањето на Касацискиот на пресудата на Судот од 2011 година гледана како целина, било резултат на

очигледна фактичка или правна грешка која довела до „лишување од правдата“ и со тоа до процена со мани поради арбитраноста.

Заклучок: нема повреда (едногласно).

ЧЛЕН 6

ЧЛЕН 6, став 3 (г)

Испитување на сведоци

Н.К. Германија/Allemagne – Ж. бр. 59549/12, Пресуда од 26 јули 2018 година [Оддел V]

Осудителна пресуда за домашно насилство заснована на силно поткрепени докази непотврдени од жртвата која одбива да сведочи, што било пријавено од истражниот судија: нема повреда

Факти - Била покрената постапка против жалителот врз основа на сомнението дека имал извршено чинови на насилство врз неговата сопруга Р.К. На барање на јавното обвинителство таа била испитана од страна на истражниот судија, откако тој одлучил да го исклучи жалителот од сослушувањето согласно Законот за кривичната постапка, поради тоа што, со оглед на природата на пријавените кривични дела, постоел ризик Р.К. да не сведочи или да не ја каже вистината во присуство на жалителот. На жалителот не му бил доделен бранител кој би ја испитал Р.К. на сослушувањето, како што налагала постапката. Главната постапка била отворена против жалителот, така што Р.К. го информирала домашниот суд дека не сака да сведочи. Правото на- сегашниот или поранешниот- брачен партнер на обвинетиот да не сведочи било вградено во Законот за кривичната постапка, но судската практика овозможувала исклучок за „спонтано изустување“ од страна на сведокот во или вон неговото или нејзиното формално сведочење. Истражниот судија бил испитан за доказите кои ги добил при неговото испитување на Р.К., а биле испитани и полициските службеници кои биле присутни на местото, при што изјавите кои ги дала Р.К биле квалификувани како „спонтано изустување“ и биле искористени од страна на домашниот суд. Подоцна, Р.К. тврдела дека не дала согласност да се користат доказите кои таа ги дала на истражниот судија, на полициските службеници и на медицинското лице назначено од судот, ниту пак дека се согласила да се користат резултатите од медицинскиот преглед. Домашниот суд го осудил жалителот за опасен физички напад, принуда

и злонамерно нанесување на телесни повреди. Бил осуден на шест години и шест месеци затвор. Сите жалби биле отфрлени.

Право – Член 6, став 3 (г) Начелата кои биле утврдени во случајот Ал-Кавaja и Техери во Шатшашвили (Al-Khawaja and Tahery and in Schatschaschwili) во врска со отсутни сведоци биле *mutatis mutandis* применливи на актуелното сценарио. Согласно Законот за кривичната постапка Р.К. имала право да одбие да сведочи против жалителот, поради тоа што била омажена за него. Според тоа, имало добра причина за таа да не се појави на вкрстеното испрашување на судењето и за да се прифатат доказите дадени од Р.К. според извештајот на истражниот судија, и делумно, на двајцата полициски службеници на судењето. Во оваа смисла, Судот не можел да утврди никаква арбитарност во тоа што домашниот суд ја квалификувал изјавата која Р.К. ја дала за полициските службеници како „спонтано изустување“, и сметал дека не изгледало дека правата на жалителот не биле почитувани според Конвенцијата со тоа што изјавата која таа ја дала на полициските службеници била прифатена како доказ.

Во однос на значајноста на доказите кои биле дадени без заклетва, изјавите кои Р.К. ги дала пред судењето не биле единствениот доказ на кој се потпираше домашниот суд. Судот исто така се потпираше и на изјавите кои ги дал советникот од центарот за заштита на жените, на кого Р.К. му дала детален опис на настаните и му ги покажала своите повреди. Синот на Р.К. кој ги слушнал врисоците и расправијата помеѓу Р.К. и жалителот; изјавите на неколкумина соседи кои ја виделе Р.К. веднаш по нејзиното бегство од брачниот дом со раскрвавена рана на главата и во преплашена состојба, и кои го виделе жалителот како излегува од неговиот дом и потоа заминува со автомобилот; писмото на Р.К. во кое наведува примери на делата кои ги извршил жалителот во наведениот период; започнато писмо кое нејзиниот сопруг ја принудил да го напише до сопругата на нејзин поранешен љубовник; и изјавата која Р.К. ја дала на полициските службеници, а која судот ја квалификувал како „спонтано изустување“. Домашниот суд заклучил дека осудителната пресуда на жалителот можела да се заснова

на изјавите на Р.К. кои ги пријавил истражниот судија, затоа што биле поткрепени со други значајни фактори независно од нив. Процената на тежината на доказите не била ниту неприфатлива, ниту арбитарна. Воедно, изјавите кои Р.К. ги дала во фазата на истражната постапка во најмала рака биле значајни за осудителната пресуда на жалителот, а нивното прифаќање можеби ја хендикепирало одбраната.

Од аспект на факторите на противтежа, за да се компензира хендикепот на одбраната кој се јавил како резултат на тоа што доказите кои сведокот ги имал дадено без заклетва биле прифатени на судењето, Владата и самиот домашен суд се согласиле дека требало да има назначено советник за жалителот кој ќе можел да ја испита Р.К. за време на сослушувањето пред истражниот судија. Со тоа што тоа не било направено, властите презеле еден предвидлив ризик, со оглед на тоа дека Р.К. била во брак со жалителот и според тоа имала право да одбие да сведочи според домашното законодавство, што претставувало можност која подоцна се остварила, и на тој начин ниту жалителот, ниту неговиот советник немало да имаат можност да ја испрашуваат Р.К. во ниедна фаза од постапката. Сепак, домашниот суд темелно и внимателно ја проценил кредибилноста на Р.К. и веродостојноста на нејзините изјави кои ги пријавил истражниот судија, и постоеле јасни и цврсти докази кои ги поткрепувале истите. На жалителот му била дадена можност да ја претстави својата верзија на настаните, а тој одбрал да не го направи тоа, како и вкрстено да го испраша истражниот судија кога дал изјава како сведок. Преку проценување на севкупната правичност на судењето, имајќи го предвид горенаведеното - а особено тежината на изјавата на Р.К. врз осудителната пресуда на жалителот, пристапот на домашниот суд при проценката на таа изјава, достапноста и цврстината на дополнителните инкриминирачки докази и компензаторните процедурални мерки кои ги презел домашниот суд - Судот утврдил дека факторите на противтежа можеле да ги компензираат хендикепите со кои со голем труд била изготвена одбраната. Кривичната постапка против жалителот, гледана како целина, не била утврдена за неправична поради тоа што изјавите на сведокот Р.К. кои

не била дадени под заклетва биле прифатени според извештајот од истражниот судија.

Заклучок: нема повреда (едногласно).

ЧЛЕН 7

ЧЛЕН 7, став 1

Nulla poena sine lege

Г.И.Е.М. С.р.л. (S.r.l.) и други против Италија [ГСС] - Ж. Бр. 1828/06, 34163/07 и 19029/11, Пресуда од 28 јуни 2018 година [ГСС]

Задолжителна конфискација на „незаконски уредено“ земјиште, без оглед на некаква кривична одговорност: повреда, нема повреда.

Член 1 од Протоколот бр. 1

Член 1 став 1 од Протоколот бр. 1

Мирно уживање во својот имот

Задолжителна конфискација на „незаконски уредено“ земјиште, без оглед на некаква кривична одговорност: повреда

Факти - Жалителите се четири компании со правен идентитет и директорот на четвртата компанија (г-дин Гиронда).

Според италијанскиот закон за просторно планирање, во случаи во кои кривичното дело „незаконско уредување на земјиштето“ материјално е извршено, кривичниот суд е обврзан, без оглед дали обвинетите се осудени или не, да го конфискува уреденото земјиште (и сите градби на него), дури и кога тоа е во сопственост на некоја трета страна (со исклучок на страна за која е докажано дека делувала со добра волја).

Жалителите се пожалиле на тоа дека на нив се одразиле мерките на конфискација без формално да се осудени (или поради тоа што ниту компанијата ниту нејзините директори никогаш не биле гонети; или поради тоа што само директорите биле гонети; или поради тоа што

кривичната постапка станала застарена, што било случај со г-дин Ги-ронда).

Право - Член 7 од Конвенцијата

(а) Применливост - Ревизијата на прашањето во смисла на следните критериуми довело до тоа Големиот судски совет да го потврди заклучокот кој го постигнала Комората во случајот Суд Фонди срл (Sud Fondi srl) и други против Италија (дек.) (Ж. Бр. 75909/01, Пресуда од 30 август 2007 година, информативна белешка 100): поради тоа што мерките за конфискација можат да се сметаат за „парични казни“ во рамките на значењето на членот 7 од Конвенцијата, тој член бил применлив, дури и во отсуство на кривична постапка за целите наведени во членот 6.

Тој заклучок не ја отфрлал можноста домашните власти да наметнат „парични казни“ (во рамките на автономното значење на тој концепт) преку постапки поинакви од оние кои се класифицирани како „кривични“ според домашното законодавство.

(i) Дали конфискациите биле наметнати по осудителни пресуди за кривични дела? - И покрај тоа што немало претходни осудителни пресуди за кривично дело против компаниите жалители или нивните претставници, сепак оспорената мерка на конфискација била поврзана со „кривично дело“ засновано на општи законски одредби. Во секој случај, поинаков заклучок во врска со овој критериум самиот по себе не би бил одлучувачки.

(ii) Класификација на конфискацијата во домашното законодавство - член 44 од Законот за градежништво, кој ја регулирал мерката за конфискација во прашање во актуелниот случај, бил насловен „Кривични санкции“.

(iii) Природа и намена на мерката за конфискација - Природата и намената на мерката за конфискација на имотот на жалителите била казна, затоа што мерката за конфискација била задолжителна санкција и не подлежела на докажување на вистинска штета или конкретен ризик по животната средина, и според тоа можела да се примени и во отсуство на некаква реална активност за трансформација на земјиштето.

(iv) Тежината на ефектите од конфискацијата - Оспорената мерка за конфискација била особено строга и интрузивна санкција. Во рамките на границите на засегнатото земјиште, се применувала не за само на земјиштето на кое било изградено (или на кое се планирало да се гради), или за кое била утврдена промена недозволена промена на намената, туку и на сите останати парцели земја кои го сочинувале земјиштето. Покрај тоа, не била засметана компензација.

(v) Процедури за усвојување и применување на мерката за конфискација - Мерката била одредена од кривичните судови. Судот не бил убеден од аргументот дека кривичните судови делувале „на местото на управниот орган“. Улогата на кривичниот не била само да потврди дека не било спроведено уредување на земјиштето во отсуство на или со прекршување на дозволата за просторно планирање, туку и да потврди дали уредувањето на земјиштето, без оглед дали било овластено или не, било компатибилно со сите други применливи правила (или регулативи за просторно планирање). Со други зборови „кривичниот суд делувал независно од управниот орган, чиј став можел да го отфрли.

(Види *Варвара (Varvara) против Италија*, Ж. Бр. 17475/09, Пресуда од 29 октомври 2013 година, Информативна белешка 167)

(б) Усогласеност со заштитните мерки од член 7

(i) Дали оспорените мерки за конфискација барале умствен елемент - Големиот судски совет потврдил дека член 7 за цели на казната барал умствена врска која ќе покаже елемент на лична одговорност кај вршителот на кривичното дело, без кој казната не би можела да се смета за предвидлива.

Сепак, ова барање не го спречувало постоењето на одредени форми на објектива одговорност која потекнува од претпоставките на одговорност. Начелно, државите договорнички имале слобода да одредат дали еден едноставен или објективен факт е казнив како таков, без оглед дали резултирал од кривична намера или од небрежност. Прет-

поставките на фактите или законодавството биле прифатливи, под услов да не влијаат на начин на кој би направиле да биде невозможно за еден поединец да се ослободи од обвиненијата против него. Поради тоа што Конвенцијата морало да се чита како целина, начелата од член 6, став 2 од судската практика биле применливи и според член 7.

(ii) Отсуството на формална „осудителна пресуда“ - член 7 спречувал изрекување на кривична санкција за поединец без претходно да се утврди неговата лична кривична одговорност и однапред да се прогласи за виновен. Во спротивно, начелото на презумпција на невиност кое е загарантирано со член 6 став 2 од Конвенцијата исто така би било повредено.

Судот, нагласил дека сите негови пресуди имаат подеднаква правна вредност (поради тоа што нивната обврзувачка природа и толкувачки авторитет не зависеле од формулацијата според која биле изречени), сепак тврдел дека пресудата за Варвара не довела до заклучокот дека мерката за конфискација на незаконски уреденото земјиште морала да биде придружена со осудителни пресуди донесени од „кривични судови“ во рамките на значењето на домашното законодавство. Применливоста на членот 7 немала ефект државите да наметнат „криминализација“ преку процедурите кои, преку применување на нивната дискреција, не ги класифицирале како строго да спаѓаат во рамки на кривичниот закон. За да се утврди кривичната одговорност било неопходно и доволно да се согласуваат со заштитните мерки овозможени со член 7, доколку потекнувале од постапки кои се во согласност со членот 6.

Сепак, Судот требало да утврди дали за оспорената мерка на конфискација било потребно формално утврдување на кривичната одговорност на жалителите. Поради тоа што компаниите жалители не биле самите гонети, прашањето за тоа дали утврдувањето на кривичната одговорност која ја барал членот 7 требало да исполни формални барања, се јавило само во поглед на г-дин Гиронда.

Најпрво, било неопходно да се земе предвид значајноста на тоа да се зачува владеењето на правото во едно демократско општество, како и

довербата на јавноста во правниот систем, и како второ, предметот и намената на правилата применети во италијанските судови. Релевантните правила требало да ја спречат неказнивоста која би потекнувала од ситуација во која преку комбинирање на ефектите на комплексните кривични дела и релативно кратките рокови на застареност, сторителите на таквите кривични дела систематски би избегнувале гонење и пред сè, од последиците од нивното лошо однесување.

Според Судот, во случаите во кои судовите утврдиле дека се застапени сите елементи на прекршокот „незаконско уредување на земјиштето“ (како во случајот на г-дин Гиронда), при што постапката била прекината исклучиво поради законско ограничување, додека правата на одбраната биле почитувани, можело да се смета дека тие наоди во суштина претставувале „осудителна пресуда“ која според член 7 е потребна за изрекување на казна.

(iii) Дали мерката на конфискација можела да се наметне на компаниите жалителки, кои не биле страни во постапката - Ако се земе предвид начелото дека едно лице не може да се казни за дело кое претставува кривична одговорност на друго лице, мерката на конфискација која во актуелниот случај била применета врз физички или правни лица кои не биле страни во постапката, била неусогласена со членот 7 од Конвенцијата.

Поради тоа што италијанското законодавство, кое било на сила во даденото време, не припишувало одговорност на правни лица, друштвата со ограничена одговорност, како такви, не можеле да бидат „страни“ во кривични постапки, и покрај нивниот јасен правен идентитет. Според тоа, не можеле да бидат правно „застапувани“ во контекстот на релевантната кривична постапка во актуелниот случај. Со тоа, компаниите останале „трети страни“ во смисла на таквите постапки. Сепак, делата (и одговорноста која произлегувала) на нивните соодветни правни застапници, била директно припишана на тие компании.

Заклучок: повреда во поглед на компаниите жалителки (петнаесет гласа наспрема два); нема повреда во поглед на г-дин Гиронда (десет гласа наспрема седум).

Член 1 од Протоколот бр. 1: Жалбата била испитана според вториот став на таа одредба.

Што се однесува до целта кон која се стремеле, испитувањето на актуелната состојба на конфискуваниот имот предизвикало сомневање за тоа дали конфискувањето всушност придонело кон заштитата на животната средина.

Секое мешање во правото на мирно уживање во сопственото владение требало да го земе предвид следното:

(i) Требало да биде соодветно, според проценката извршена од аспект на група фактори: можноста за помалку рестриктивни алтернативни мерки, како што е демолирање на структурите кои биле неусогласени со релевантните регулативи или поништување на урбанистичкиот план; ограничената или неограничената природа на санкцијата (во зависност од тоа дали влијаела како на уреденото така и на неуреденото земјиште, па дури и на области кои припаѓаат на трети страни); и степенот на вина или небрежност на жалителите (или врската помеѓу нивното однесување и кривичните дела кои се во прашање).

(ii) Процесни гаранции, кои му даваат на поединецот разумна можност да го претстави неговиот или нејзиниот случај и да дискутира за релевантните прашања во контрадикторна постапка која е усогласена со начелото за еднаквост на оружјата.

Јасно е дека автоматската примена на оспорената мерка на конфискација - со исклучок во поглед на *bona fide* трети страни - била несоодветно приспособена на овие начела:

(i) не им овозможувала на судовите да потврдат кои инструменти биле најсоодветни од аспект на конкретните околности на случајот, или поопшто земено, да ја проценат легитимната цел наспроти правата на оние засегнати од санкцијата; и

(ii) поради тоа што компаниите жалителки не биле страни во наведената постапка, ниту една од горенаведените процесни гаранции не им била достапна.

Заклучок: повреда во поглед на сите жалители (едногласно).

Член 6 став 2 од Конвенцијата (г-дин Гиронда): Жалителот бил прогласен за виновен во суштина и покрај фактот дека гонењето за кривично-то дело во прашање станало законски-ограничено; ова претставувало повреда на неговото право на презумпција на невиност.

Заклучок: повреда во поглед на г-дин Гиронда (шеснаесет гласа наспрема еден).

Член 41: одложено одлучување.

ЧЛЕН 8

ЧЛЕН 8, став 1

Почитување на семејниот живот

Јансен (Jansen) против Норвешка – Ж.бр. 2822/16, Пресуда од 6 септември 2018 година [Оддел V]

На мајката ѝ е одземено правото да контактира со своето дете кое е во згрижувачко семејство поради ризикот дека ќе го киднапира: *повреда*

Факти - Во 2011 година, кога се родила нејзината ќерка, жалителката имала 19 години и живеела дома со нејзините родители, норвешки Роми. Кратко потоа, таа и нејзината ќерка биле исфрлени од дома од страна на нејзиниот татко и се преселиле во семеен центар - институција за родител и дете. Неколку пати се селеле помеѓу домот на жалителката и семејниот центар. За време на еден престој во семејниот центар дедото прободел пар од соседството, за кои верувал дека ѝ помогнале на жалителката да се пресели во семејниот центар. По овој инцидент жалителката повторно се вратила дома. Кратко потоа Центарот за социјална заштита на децата поднел барање за „налог за грижа“ во согласност со домашното законодавство.

Во јуни 2012 година ќерката на жалителката била преселена во згрижувачко семејство за итни случаи на тајна адреса, и било одлучено

жалителката да добие еден час неделно под надзор со нејзината ќерка, поради ризикот дека детето може да биде киднапирано. Неколку месеци подоцна детето било преселено од згрижувачкото семејство за итни случаи во нејзиното актуелно згрижувачко семејство.

Во декември 2012 година бил издаден нов налог за грижа со кој на двајцата родители им била дозволена средба од еден час под надзор четири пати годишно, при што ниту еден од нив немал право да знае каде се наоѓа детето. Потоа, во јуни 2013 година градскиот суд донел одлука и наредил жалителката и таткото на нејзиното дете да немаат право на никаков контакт со неа во најдобар интерес на детето, врз основа на тоа дека постоел очигледен ризик за киднапирање. Подоцнежните правни жалби на жалителката се покажале како неуспешни.

Право - Член 8: Врз основа на ценењето на доказите кое го направиле домашните судови, имало индикации дека постоел реален ризик за киднапирање кој потекнувал најмногу од таткото на жалителката, но не бил ограничен само на него. Таткото на жалителката прободел пар од соседството затоа што верувал дека ѝ помогнале на жалителката да го земе детето од нивниот дом; на жалителката ѝ било кажано дека нејзиниот татко планирал да ја однесе во друга земја, да ја убие и ѝ го земе детето; Таткото на детето примил закани по живот кога се обидел да го утврди своето татковство; и член на семејството следел еден од родителите кои го присвоиле детето, можеби за да открие каде се наоѓа детето. Судот немал основа за да утврди дека домашните судови погрешиле при проценката на ризикот за киднапирање со тоа што го квалификувале како „реален ризик“ во согласност со домашното законодавство. Судот исто така ја прифатил и проценката на националните власти дека последиците од киднапирањето би биле штетни за развојот на детето, затоа што постоела веројатност таа повторно да биде запоставена.

Во однос на постапката, по издавањето на налогот за грижа во декември 2012 година, случајот бил испитан еднаш од страна на Градскиот суд, два пати од страна Високиот суд и еднаш целосно од страна на Врховниот суд. Покрај тоа, била направена ревизија од страна на

Комисијата за жалби на Врховниот суд. Панелот на Високиот суд бил составен од тројца професионални судии, судија поротник и психолог. Според тоа, не може да се каже дека недостасувале стручни совети. На жалителката, која имала правна помош и правен советник, ѝ било дозволено да претстави докази и да сведочи во Градскиот суд и во две прилики во Високиот суд. Ако сето ова се земе предвид, домашниот процес на донесување одлуки бил сеопфатен и жалителката била доволно инволвирана во него, со тоа што ѝ била пружена потребната заштита на нејзините интереси и целосно била во можност да го претстави својот случај.

Националните судови не само што ја процениле ситуацијата на жалителката и нејзината ќерка во моментот кога таа била згрижена, туку го следеле и нејзиниот понатамошен развој. Според тоа, Високиот суд спровел опширна процена на неодамнешните случувања на жалителката и ситуацијата во даденото време. Значи, многу различни аспекти биле земени предвид во процесот на донесување одлуки, не само степенот на ризик за киднапирање, туку и последиците од можното киднапирање, знаците кај детето кои укажувале дека страдало од запоставеност, нејзината ранливост и потреби, нејзиниот интерес да научи за нејзиното Ромско потекло и култура, и ефектите кои контактот би ги имал врз родителите кои ја присвоиле и врз условите во домот во кој била присвоена. Според тоа, не постоеле основи со кои би се оспорил фактот дека домашните власти спровеле доволно детално испитување на случајот, или дека одлуката била донесена врз основа на тоа што се сметало за најдобар интерес за детето.

Високиот суд го зел предвид фактот дека ризикот од киднапирање не се однесувал само на моментите кога би се одржувале средбите, туку и на можната опасност домот на згрижувачкото семејство и семејството на жалителката да го дознае нивниот идентитет. Според тоа организирањето на таквите средби можеби било тешко, и секоја честота на средбите можела да опфаќа информации за тоа каде живеело детето. Сепак, никогаш не било предвидено да има повеќе од четири средби годишно, фактор кој го намалувал ризикот од тоа да се открие

локацијата на детето. Понатаму, одлуката за која се жалеле ја опфаќала опасноста дека семејните односи помеѓу жалителката и нејзината ќерка биле ефективно ограничени. Високиот суд во својата одлука не споменал изрично дека жалителката и нејзината ќерка не се виделе три години. Покрај тоа, одлуката на Високиот суд не се фокусирала на обединување на ќерката и нејзината мајка или на подготовка за обединување во блиската иднина, туку на заштитата на детето од можното киднапирање и последиците од истото. Постоел ризик детето сосема да го изгуби контактот со нејзината мајка. Според судската практика на Судот, од најголема важност било да се земат предвид долгорочните ефекти кои би ги имала трајната разделба на детето од неговата биолошка мајка (види *mutatis mutandis*, Ѓоргулу (Görgülü) против Германија). Тоа било уште позначајно, затоа што разделбата на детето од нејзината мајка би довело до нејзино отуѓување од нејзиниот ромски идентитет.

Накучо, можните негативни долгорочни последици за ќерката од губењето на контактот со нејзината мајка и позитивната должност да се преземат мерки за да се олесни обединувањето на семејството колку што било можно побрзо разумно гледано, била доволно одмерена.

Заклучок: повреда (едногласно).

ЧЛЕН 41: 25.000 евра за нематеријална штета

ЧЛЕН 8

Член 8, став 1

Почитување на приватниот живот

Биг бродер воч и други (Big Brother Watch and Others) против Обединетото Кралство – Ж. бр. 58170/13, 62322/14 и 24960/15, Пресуда од 13 септември 2018 година [Оддел I]

Усогласеност на системот за тајно надгледување со Конвенцијата, вклучувајќи го масовното следење на надворешните комуникации: *повреди*

Член 10

Член 10, став 1

Слобода на изразување

Недоволна заштита на доверлив новинарски материјал кај системите за електронско надгледување: *повреди*

Член 35

Член 35 став 1

Исцрпување на домашните правни средства

Ефективно домашно правно средство

Делотворност на жалбениот навод во врска со општата усогласеност со Конвенцијата на системот за надгледување до Судот со истражни овластувања (Investigatory Powers Tribunal): *допуштено*

Факти – Жалителите, неколку компании, добротворни организации, организации и поединци, собрани во три жалби до Судот, се пожалиле на опсегот и размерот на програмите за електронско надгледување управувани од страна на Владата на Обединетото Кралство. Сите жалители верувале дека поради природата на нивните активности, нивните електронски комуникации најверојатно биле или следени од страна на разузнавачките служби на Обединетото Кралство; или добиени од разузнавачките служби на Обединетото Кралство откако биле следени од страна на странски влади; и/или добиени од властите на Обединетото Кралство од даватели на комуникациски услуги (CSPs).

Жалителите се пожалиле на усогласеноста со член 8 на трите системи за тајно надгледување: системот за масовно следење на комуникациите согласно со член 8, став 4 од Законот за уредување на истражните овластувања (*Regulation of Investigatory Powers Act (RIPA)*); системот за размена на разузнавачките податоци; и системот за стекнување на комуникациски податоци според Поглавје II од RIPA.

Секој од жалителите во третиот од споените предмети поднел жалба до Судот со истражни овластувања (IPT), наведувајќи повреди на членовите 8, 10 и 14 од Конвенцијата. Што се однесува до следењето на надворешните комуникации врз основа на налог издаден согласно со член 8, став 4 од RIPA, Судот со истражни овластувања (IPT) утврдил дека

системот и заштитните мерки биле доволно усогласени со барањата кои Европскиот суд ги утврдил во одлуката *Вебер и Саравија (Weber and Saravia) против Германија* (dec.) за мешањето да биде „во согласност со законот“ за целите на член 8 од Конвенцијата. Тој, сепак, утврдил две „технички“ повреди на член 8 што во еден случај се однесувале на задржување на законски следен материјал подолго од дозволеното, а во друг случај на непридржување кон соодветната постапка за избор при испитување. Жалителите во првиот и вториот од споените предмети не поднеле жалби до Судот со истражни овластувања (IPT).

Право - Член 35 (исцрпување на домашните правни средства): Судот со истражни овластувања (IPT) бил специјализиран суд со единствена надлежност да сослушува по наводи за незаконско мешање во комуникациите како последица на однесување кое е опфатено со RIPA. Тој ги разгледувал и генеричката усогласеност на релевантниот систем за следење на комуникациите, како и специфичното прашање дали правата на поединечните жалители, всушност, биле повредени. Тие што биле вклучени во одобрувањето и извршувањето на налогот за следење на комуникациите биле должни да му ги проследат на Судот со истражни овластувања (IPT) сите неопходни документи, вклучувајќи и документи што се однесувале на внатрешни мерки за обработка на податоци кои не можеле да бидат објавени од причини поврзани со националната безбедност, без оглед на тоа дали таквите документи биле во прилог или на штета на нивната одбрана. Судот со истражни овластувања (IPT) имал дискрециско право да одржува усна расправа, јавно, секогаш кога тоа било возможно, и, во затворена постапка, можел да назначи адвокатна Судот кој ќе подготвува поднесоци во име на барателите кои не можеле да бидат застапувани. Кога одлучувал по жалбен навод, Судот со истражни овластувања (IPT) имал овластување да досуди надомест на штета или да издаде некоја друга наредба што сметал дека е соодветна, вклучително укинување или откажување на кој било налог и барање за уништување на какви било записи. При разгледувањето на жалбениот навод поднесен од страна на жалителите во третиот од споените предмети, Судот со истражни овластувања (IPT) ги искористил сите такви овластувања во корист на жалителите.

Во поглед како на начинот на кој Судот со истражни овластувања (IPT) ги извршувал своите овластувања во изминатите петнаесет години така и на многу реалното влијание што го имале неговите пресуди врз домашното право и практика, загриженоста изразена од страна на Судот во предметот *Кенеди (Kennedy) против Обединетото Кралство* во врска со делотворноста како правно средство за жалбени наводи во врска со општата усогласеност на системот за тајно надгледување повеќе не била важечка.

На Судот му се чинело дека кога Судот со истражни овластувања (IPT) утврдил дека системот за надгледување не бил во согласност со Конвенцијата, Владата осигурила дека сите недоследности се отстранети и решени. Оттука, иако доказите поднесени од страна на Владата можеби сè уште не покажале постоење на „задолжителна обврска“ која налага да се поправи секоја неусогласеност идентификувана од страна на Судот со истражни овластувања (IPT), Судот сепак прифатил дека практиката на спроведување на неговите наводи за неусогласеност на домашното право со Конвенцијата била доволно извесна за да може да биде задоволен од делотворноста на правното средство.

Сепак, Судот прифатил дека, во времето кога жалителите во првиот и во вториот од споените предмети ги поднеле своите жалби, тие не можеле да се обвинат за тоа што се потпирале на *Kennedy* како авторитет за тврдењето дека Судот со истражни овластувања (IPT) не бил делотворно правно средство за жалбен навод во врска со општата усогласеност на системот за надгледување со Конвенцијата. Затоа утврдил дека постоеле посебни околности што ги ослободувале таквите жалители од барањето првин да ги поднесат своите жалбени наводи до Судот со истражни овластувања (IPT).

Член 8

(а) Системот од член 8, став 4

(i) Општи начела што се однесуваат на мерките за тајно надгледување, вклучително следењето на комуникациите— Во својата судска практика за следењето на комуникациите во кривични истраги, Судот

ги поставил следните шест минимални барања што требало да бидат втемелени во законот со цел да се избегнат злоупотреби на власта: природата на кривичните дела што може да доведе до наредба за следење на комуникациите; дефинирање на категориите на луѓе чии комуникации може да бидат следени; ограничување на времетраењето на следењето; постапката што треба да се следи за испитување, користење и чување на добиените податоци; мерките на претпазливост што треба да се преземат кога податоците се пренесуваат до други страни; и околностите во кои податоците добиени со следењето можат или мора да бидат избришани или уништени. Во предметот *Роман Захаров (Roman Zakharov) против Русија* [ГСС], Судот потврдил дека истите шест минимални барања исто така се применувале во случаи кога следењето било од причини на националната безбедност. Меѓутоа, при утврдувањето дали оспореното законодавство го повредува член 8, тој исто така требало да ги земе предвид и мерките за надзор на спроведувањето на мерките за тајно надгледување, сите механизми за известување и правните средства кои ги предвидувало домашното право.

Ревизијата и надзорот на мерките за тајно надгледување може да се појават во три фази: кога надгледувањето било за прв пат наложено, додека се спроведувало, или откако се завршило. Што се однесува до првите две фази, самата природа и логика на тајното надгледување налагале не само самото надгледување, туку и придружната ревизија да бидат спроведени без знаење на поединецот. Според тоа, бидејќи поединецот нужно би бил спречен да побара делотворно правно средство по своја волја или директно да учествува во каква и да било постапка за ревизија, од суштинско значење било утврдените постапки да обезбедат соодветни и еднакви гаранции за заштита на неговите права. Во област каде што злоупотребата можела да биде толку лесна во поединечни случаи и би можела да има такви штетни последици за демократското општество како целина, во принцип било пожелно на одреден судија да му се довери надзорна контрола, судска контрола која ги нуди најдобрите гаранции за независност, непристрасност и правилна постапка.

Што се однесува до третата фаза, по завршувањето на надгледувањето, прашањето за последователно известување за мерките за надгледување било нераскинливо поврзано со делотворноста на правните средства пред судовите, а оттука и со постоењето на делотворни заштитни мерки против злоупотребата на овластувањата за надгледување. Во принцип, имало малку простор за обраќање кон судовите од страна на засегнатиот поединец, освен ако тој бил советуван за мерките што биле преземени без неговото знаење и на тој начин можел ретроактивно да ја оспори нивната законитост или, како алтернатива, освен ако некое лице кое се сомневало дека било предмет на надгледување, можело да се обрати кон судовите чија надлежност не зависела од известувањето на субјектот на надгледување за мерките што биле преземени.

(ii) *Тестот што требало да се примени* – Судот го отфрлил аргументот на жалителите дека шесте минимални барања требало да бидат „ажурирани“ со вклучување на барања за објективно докажување на оправдано сомнение поврзано со лицата за кои биле барани податоци, пред независното судско одобрение на наложите за следење, и последователните известувања на субјектот на надгледувањето.

Јасно било дека масовното следење на комуникациите било вредно средство за постигнување на легитимните цели кон кои се тежнеело, особено со оглед на моменталниот степен на закана, како од глобален тероризам така и од тежок криминал. Масовното следење по дефиниција било нетаргетирано и барало „оправдано сомнение“ кое би го оневозможило функционирањето на таквиот систем. Слично на тоа, барањето за „последователно известување“ го претпоставувало постоењето на јасно дефинирани цели на надгледувањето, што едноставно не било случај во системот за масовно следење на комуникациите. Иако Судот го сметал судското овластување за важна заштитна мерка, а можеби дури и за „најдобра практика“, тоа само по себе не можело да биде ниту неопходно ниту доволно за да осигури усогласеност со член 8 од Конвенцијата. Наместо тоа, морало да се земе предвид вистинското функционирање на системот за следење на комуникаци-

ите, вклучувајќи ги проверките и балансирањето при извршувањето на власта, како и постоењето или отсуството на какви било докази за реална злоупотреба.

Соодветно на тоа, Судот ќе ја испита оправданоста за какво било мешање со повикување на шесте минимални барања, прилагодувајќи ги ако е неопходно за да го одразат функционирањето на системот за масовно следење на комуникациите. Тој исто така ќе ги има предвид дополнителните релевантни фактори кои ги идентификувал во предметот *Роман Захаров (Roman Zakharov)*.

(iii) *Опсегот на примена на мерките за тајно надгледување* – При решавањето на првите две минимални барања, Судот сметал дека релевантната законска одредба била доволно јасна, давајќи им на граѓаните соодветна индикација за околностите во кои и условите под кои може да се издаде налогот од член 8, став 4. Немало докази кои укажувале на тоа дека државниот секретар одобрувал налози без соодветно и правилно разгледување. Постапката за одобрување била предмет на независен надзор, а Судот со истражни овластувања (IPT) имал широка надлежност за испитување на каков било жалбен навод за незаконско следење на комуникации. Судот прифатил дека одредбите за времетраењето и обновувањето на налозите за следење на комуникациите, одредбите кои се однесуваат на чувањето, пристапувањето, испитувањето и употребата на податоците добиени од следењето на комуникациите, одредбите за постапката што треба да се следи при пренесувањето на податоците добиени од следењето на комуникациите до други страни и одредбите за бришењето и уништувањето на материјалот што произлегол од следењето на комуникациите биле доволно јасни за да обезбедат соодветни заштитни мерки против злоупотреба.

Во однос на изборот на комуникациите што требало да се испитаат, отако комуникациите биле следени и филтрирани, оние кои не биле отфрлени во блиско реално време и понатаму биле пребарувани; најпрвин со автоматска примена, компјутерски, на едноставни селектори (како што се адреси за е-пошта или телефонски броеви) и критериуми

за иницијално пребарување, а потоа со вршење на сложени пребарувања. Селекторите и критериумите за пребарување не требало да бидат објавени, ниту пак требало нужно да бидат наведени во налогот со кој се наложувало следењето на комуникациите. Сепак, критериумите за пребарување и селекторите што биле употребени за филтрирање на комуникациите кои биле следени требало да бидат предмет на независен надзор; заштитна мерка која се чинело дека отсуствува во системот од член 8, став 4. Во пракса, единствениот независен надзор на процесот на филтрирање и селектирање на податоците што требало да бидат следени заради нивно испитување била *post factum* ревизијата од страна на Комесарот за следење на комуникации и ако истата требало да се обжали, Судот со истражни овластувања (IPT). Во систем на масовно следење на комуникациите, каде дискрециското право за следење на комуникациите не било значително ограничено со условите од налогот, заштитните мерки што се применувале во фазата на филтрирање и избор за испитување морале нужно да бидат поинтензивни.

Судот бил задоволен од фактот дека разузнавачките служби на Обединетото Кралство сериозно ги сфатиле своите обврски што произлегувале од Конвенцијата и не ги злоупотребувале своите овластувања согласно со член 8, став 4 од RIPA. Сепак, испитувањето на таквите овластувања идентификувало две главни проблематични области: прво, недостигот на надзор на целиот процес на избирање, вклучувајќи го избирањето на носители за следењето на комуникациите, на селекторите и критериумите за пребарување за филтрирање на комуникациите што биле следени и изборот на материјал за испитување од страна на аналитичар; и второ, отсуството на какви било вистински заштитни мерки што можеле да се применат при избор на поврзани комуникациски податоци за испитување. Во поглед на овие недостатоци, Судот заклучил дека системот од член 8, став 4 не го исполнил барањето за „квалитет на правото“ и не бил способен да го држи „мешањето“ до оној степен кој бил „неопходен во едно демократско општество“.

Заклучок: повреда (пет гласа наспроти два).

(б) *Системот за споделување на разузнавачките податоци* – Ова било прв пат од Судот да биде побарано да ја разгледа усогласеноста со Конвенцијата на системот за споделување на разузнавачки податоци. Попречувањето во случајот не било предизвикано од самото следење на комуникациите, туку лежело во приемот на материјалот што бил следен и последователното чување, испитување и користење од страна на разузнавачките служби на тужената држава. Околностите во кои можел да се побара материјалот што бил следен од странски разузнавачки служби требало да бидат пропишани во домашното право со цел да се избегнат злоупотреби на власта. Иако околностите во кои можело да се направи такво барање може да не се идентични со околностите во кои државата би можела самата да го спроведе следењето на комуникациите, тие сепак не мора да бидат доволно ограничени за да ги спречат – колку што е можно – државите да ја користат таквата власт за да го заобиколат или домашното право или нивните обврски од Конвенцијата.

Судот бил убеден дека имало законска основа за барање на разузнавачки информации од странски разузнавачки служби, дека таквиот закон бил доволно пристапен и тежнееел кон неколку легитимни цели. Понатаму, Судот сметал дека релевантното домашно право и закон со доволна јасност ја посочувале постапката за барање или на следење или на пренос на материјал што бил следен од странски разузнавачки служби. Немало докази за какви било значајни недостатоци во примената и функционирањето на системот.

Заклучок: нема повреда (пет гласа наспроти два).

(в) *Системот од Поглавје II* – Системот од Поглавје II дозволувал одредени јавни власти да добиваат комуникациски податоци од даватели на комуникациски услуги (CSPs). Домашното право, онака како што се толкува од страна на домашните власти во контекст на пресудите на Судот на правдата на Европската Унија (CJEU), налагало секој систем со кој им се дозволувало на властите да пристапат до податоци задржани од страна на даватели на комуникациски услуги да има ограничен пристап за целите на борбата против „тежок криминал“, а таквиот

пристап да биде подложен на претходна ревизија од страна на суд или независно административно тело. Бидејќи системот од Поглавје II дозволувал пристап до задржани податоци за целите на борбата против криминал (наместо „тежок криминал“) и, освен кога се барало пристап за целите на утврдувањето на изворот на новинарот, не бил подложен на претходна ревизија од страна на суд или независно административно тело, не можел да биде во согласност со законот во смисла на член 8 од Конвенцијата.

Заклучок: повреда (шест гласа наспроти еден).

Член 10: Жалителите во вториот од споените предмети, новинар и новинска агенција, се пожалиле на попречување на доверлив новинарски материјал предизвикано од функционирањето на системите од член 8, став 4 и од Поглавје II.

(а) *Системот од член 8, став 4* – Мерките за надгледување согласно системот од член 8, став 4 немале за цел следење на новинари или разоткривање новинарски извори. Општо земено, при испитувањето на следените комуникации властите би знаеле само дали биле следени комуникации на новинари. Следењето на таквите комуникации не можело, само по себе, да се карактеризира како особено сериозно попречување на слободата на изразување. Меѓутоа, попречувањето би било поголемо доколку таквите комуникации биле избрани за испитување и единствено би биле „оправдани со исклучително важно барање од јавен интерес“ ако се придружени со доволно заштитни мерки кои се однесуваат и на околностите во кои тие би можеле да бидат избрани со намера за испитување и на заштитата на доверливоста при нивното избирање, било да е тоа намерно или на друг начин, за испитување.

Особено загрижувало тоа што не постоеле барања ниту за ограничување на овластувањата на разузнавачките служби за пребарување на доверлив новинарски или друг материјал (на пример, со користење на адресата за електронска пошта на новинар како селектор), или барање од аналитичарите, при изборот на материјалот за испитување, да обрнат особено внимание на тоа дали таквиот материјал бил или

би можел да биде вклучен. Следствено, се чини дека аналитичарите можеле да ги пребаруваат и испитуваат без ограничување и содржината и комуникациските податоци поврзани со таквите следени комуникации.

Со оглед на можниот обесхрабрувачки ефект што секое забележано попречување на доверливоста на нивните комуникации и, пред сè, во нивните извори, би можело да го има врз слободата на печатот и, во отсуство на какви било објавени договори со кои се ограничува можноста на разузнавачките служби да пребаруваат и испитуваат таков материјал освен кога „тоа било оправдано со исклучително важно барање од јавен интерес“, Судот утврдил дека имало повреда на член 10 од Конвенцијата.

(б) *Системот од Поглавје II* – При разгледувањето на жалбата на жалителите во однос на член 8, Судот заклучил дека системот од Поглавје II не бил во согласност со законодавството бидејќи дозволувал пристап до зачувани податоци за целите на борбата против криминалот (наместо за „тежок криминал“) и, освен кога се барал пристап за целите на утврдување на изворот на новинарот, не бил предмет на претходна ревизија од страна на суд или независно административно тело.

Судот потврдил дека системот од Поглавје II овозможувал зголемена заштита кога податоците се барани за целите на идентификувањето на изворот на новинарот. Сепак, овие одредби се применувале само кога целта на барањето била да се утврди изворот; затоа, тие не се применувале во секој случај кога имало барање за комуникациски податоци на некој новинар, или кога бил веројатен упад во безбедноста. Покрај тоа, во случаите кои се однесувале на пристап до комуникациските податоци на новинар немало посебни одредби со кои се ограничувал пристапот за целите на борбата против „тежок криминал“. Следствено, Судот сметал дека системот не можел да биде „во согласност со законот“ за целите на жалбениот навод во врска со член 10.

Заклучок: повреди (шест гласа наспроти еден).

Судот исто така ги одбил жалбите според член 6 и член 14 во врска со членови 8 и 10 од Конвенцијата, како очигледно неосновани.

Член 41: Не е поднесено барање за надомест на штета.

ЧЛЕН 8

Позитивни обврски

Хаџиева (Hadzhieva) против Бугарија – Ж. бр. 45285/12, Пресуда од 1 февруари 2018 година [Оддел V]

Необезбедување на четиринаесетгодишно девојче додека нејзините родители биле држени во полициски притвор: повреда, нема повреда

Факти – Жалителката, која тогаш имала четиринаесет години, била сама дома на 4 декември 2002 година кога полициски службеници пристигнале за да ги уапсат нејзините родители по добиеното барање за екстрадиција од Туркменистан. Нејзините родители, кои во тоа време биле излезени, кога се вратиле биле уапсени и ставени во притвор. Жалителката останала сама во станот. Таа повторно била споена со нејзините родители на 17 декември 2002 година по нивното пуштање на слобода со кауција. Подоцна жалителката барала надомест за стресот и страдањето кои ги претрпела поради тоа што властите не организирале поддршка и грижа за неа за време на притворот на нејзините родители. Отфрлајќи го нејзиното барање, апелациониот суд утврдил дека, иако таа била оставена сама дома по апсењето на нејзините родители, одговорноста за тоа не можела да ѝ се припише на полицијата, на органите на кривичниот прогон или на судот, бидејќи нејзината мајка на судска расправа на 6 декември 2002 година, два дена по нејзиното апсење, навела дека имало некој да се грижи за неа.

Право – Член 8

(а) *Првичен период помеѓу апсењето и првата судска расправа* – Јасно е дека ситуацијата претставувала ризик за благосостојбата на жали-

телката бидејќи таа имала четиринаесет години кога нејзините родители биле уапсени. Согласно со релевантните национално правни одредби властите имале одговорност, навидум од моментот кога родителите на жалителката биле ставени во притвор, или да им овозможат ним да се погрижат за нејзиното згрижување или да се распрашаат за нејзината состојба по службена должност. Тие исто така биле должни да ѝ обезбедат на жалителката помош, поддршка и услуги по потреба, или во нејзиниот дом, во згрижувачко семејство или во специјализирана институција. Владата не поднела никаков поднесок дека нешто од ова било сторено од страна на релевантните власти во ниеден момент пред одржувањето на судската расправа два дена по апсењето на родителите. Оттука, за првичниот период од два дена, властите не ја исполниле својата позитивна обврска да осигурат дека жалителката ќе биде заштитена и згрижена во отсуство на нејзините родители.

Заклучок: повреда (четири гласа наспроти три).

(б) Периодот од судската расправа до пуштањето на слобода на родителите – Надлежните власти немале причина да претпостават, или да се сомневаат, по судската расправа на 6 декември 2002 година дека жалителката била оставена сама дома и не била згрижена во отсуство на нејзините родители. Во овие околности, нивната обврска според домашното право да ги згрижат децата на притворените лица, ако не била достапна грижа, не била релевантна по расправата. Родителите биле образовани, вработени лица со видливи финансиски средства со кои се грижеле за нивната ќерка. Ниту еден родител не предупредил никој орган во кој било момент дека нивната ќерка била оставена сама или изразил некаква загриженост за нејзината грижа во нивно отсуство. Всушност, мајката наводно во судот изјавила дека имало некој да се грижи за неа. Покрај тоа, родителите биле правно застапувани од адвокат по нивен избор кој учествувал на судската расправа кога судијата прашал за грижата на жалителката. Адвокатот продолжил да ги застапува за време на нивниот притвор и бил сосед на семејството на жалителката.

Според тоа, во отсуство на какви и да било чекори од страна на или во име на родителите во одноското време, потпирањето на домашните судови на записникот од сослушувањето во притвор и нивниот заклучок дека ниту полицијата, обвинителството или судовите не било потребно да се распрашуваат понатаму за состојбата на жалителката, не претставувало неуспех да се постапи соодветно во смисла на нивните обврски од член 8.

Заклучок: нема повреда (едногласно).

Член 41: 3.600 евра за нематеријална штета.

Член 8, став 1

Почитување на приватниот живот

Либер (Libert) против Франција – Ж. бр. 588/13, Пресуда од 22 февруари 2018 година [Оддел V]

Отпуштање од работа поради користење на службен компјутер за чување на голем обем на порнографски материјал: нема повреда

Факти – Жалителот, вработен во Француската национална железница (SNCF), бил отпуштен од работа во 2008 година откако, во негово отсуство, бил откриени 1,562 порнографски слики (вкупно 787 мегабајти) на неговиот службен компјутер. Жалителот тоа го сметал за несоразмерно и незаконско нарушување на неговиот приватен живот, со оглед на тоа дека ја додал придавката „лично“ до стандардниот назив на тврдиот диск за којшто станува збор (“D:/data”).

При отфрлањето на неговите жалби судовите одлучиле на следниот начин: со „правилникот за корисникот“ на работодавачот се предвидуваало дека приватните информации морале јасно да бидат идентификувани како такви; генеричкиот поим „лични податоци“ не означувал недвосмислено информации опфатени со приватност, особено бидејќи еден вработен не можел да го користи целиот тврд диск кој требало

да содржи службени податоци, за приватни цели; а отпуштањето од работа не била несразмерна мерка со оглед на „огромното“ кршење на интерните правила на компанијата од страна на жалителот.

Право – Член 8

(а) Применливост – Судот може да прифати дека во некои околности неслужбените податоци, на пример податоци кои јасно се идентификувани како приватни, зачувани од страна на вработен на компјутер набавен од страна на неговиот работодавач за да ги исполни своите обврски, може да се смета дека се однесуваат на неговиот „приватен живот“. Во конкретниот предмет, компанијата SNCF им дозволувала на нејзините вработени повремено да ги користат компјутерите што им се дадени на располагање за приватни цели, што се во согласност со конкретни правила.

(б) Основаност

(i) Негативна обврска или позитивна обврска: постоење на „мешање од страна на државен орган“ – Со оглед на тоа дека датотеките кои му припаѓале на жалителот биле отворени на неговиот службен компјутер без негово знаење и во негово отсуство, Судот бил подготвен да прифати дека имало мешање во неговото право на почитување на приватниот живот. Прашањето дали тие датотеки биле јасно идентификувани како лични е испитано подолу во рамките на сразмерноста на мерката.

Судот го одби приговорот на владата дека компанијата SNCF не може-ла да се смета за „државен орган“ во смисла на член 8: иако нејзината дејност била „индустриска и трговска“, а нејзините вработени имале приватно-правен однос со неа, компанијата SNCF сепак била правен субјект основан во согласност со јавното право кој бил ставен под надзор на државата, чие раководство било именувано од страна на државата, и која давала јавни услуги, држела монопол и профитирала од имплицитна гаранција на државата.

Како последица на тоа, за разлика од предметот *Барбулеску (Bărbulescu) против Романија* [GC] (61496/08, 5 септември 2017 година, Информа-

тивна белешка бр. 210) – во кој мешањето било направено од страна на лице кое било вработено строго во приватниот сектор – жалбениот навод не требало да се анализира од аспект на позитивните обврски на државата, туку од аспект на нејзините негативни обврски.

(ii) Пропишано со закон – Секако, во релевантните членови на Законот за работните односи само воопштено било наведено дека секое ограничување на правата и слободите на вработените морало да биде „оправдано со природата на задачата која требало да се изврши“ и „сразмерно со целта која се следела“. Подеднакво јасно, во односното време судската практика на Касацискиот суд навела дека освен ако постоел сериозен ризик или во исклучителни околности, работодавачите можеле да ги отворат датотеките кои вработениот ги означил како лични на тврдиот диск на компјутер набавен за употреба од негова страна само во присуство на тој вработен (или откако тој или таа ќе биде повикан/-а во неговата/нејзината канцеларија).

Сепак, Касацискиот суд додал дека датотеките создадени од страна на вработен со помош на компјутерската опрема која била набавена за него или за неа се сметале за службени, освен ако вработениот ги означил како лични. Оттука, позитивното право доволно ги определило околностите и условите под кои работодавачот можел да отвори датотеки зачувани во службениот компјутер на некој вработен.

(iii) Легитимна цел – Мешањето имало за цел да ја обезбеди заштитата на „правата на другите“, односно, во овој предмет, оние на работодавачот, кој би можел легитимно да сака да осигури дека неговите вработени ги користат компјутерите кои тие им ги дале на располагање во согласност со нивните договорни обврски и применливите прописи.

(iv) Неопходност во едно демократско општество – Француското позитивно право содржело механизам за заштита на приватниот живот со кој се пропишувало дека датотеките кои биле идентификувани како лични би можеле да се отворат само во присуство на засегнатото лице. Што се однесува до судовите, причините поради кои ја отфрлиле жалбата на жалителот во врска со почитувањето на неговиот приватен живот се чинело дека се релевантни и доволни.

Секако, со употреба на зборот „лично“, а не „приватно“ жалителот се одлучил за терминот што се користел во релевантната судска практика на Касацискиот суд. Сепак, Правилникот за компјутерите на работодавачот изрично го користел зборот „приватно“ за да упатува на такви пораки и датотеки, кои вработените требало така да ги означат. Големината на просторот за чување што бил искористен за оспорените цели исто така би можел да го оправда степенот на сериозност. Накусо, домашните власти не ја пречекориле својата маргина на уважување.

Заклучок: нема повреда (едногласно).

Член 8, став 1

Позитивни обврски

Почитување на приватниот живот

М.Л. и В.В. (M.L. and W.W.) против Германија – Ж. бр. 60798/10 и 65599/10, Пресуда од 28 јуни 2018 година [Оддел V]

Одбивање да се обврзат медиумите да анонимизираат архивски материјал на интернет за кривично дело на барање на неговите сторители со оглед на нивното непосредно пуштање на слобода: нема повреда

Факти – Во 1993 година жалителите биле осудени на доживотна казна затвор за убиството на познат актер. Во 2007 година, кратко пред нивното отпуштање од затвор, тие повеле постапки против неколку медиумски организации, барајќи да ги анонимизираат архивските документи што биле достапни на нивните интернет-страници, а датирале од времето на судењето (една статија, датотека и транскрипција на аудиоизвештај).

Во 2009 и 2010 година, признавајќи дека жалителите имале значителен интерес повеќе да не се соочуваат со нивната осудителна пресуда, Сојузниот врховен суд одлучил во корист на медиумските организации, поради тоа што:

- кривичното дело и судењето во тоа време привлекле значително внимание од медиумите; јавноста имала интерес да биде информирана што ја вклучувало можноста да спроведе истражување за минати настани; дел од улогата на медиумите било да учествуваат во креирањето на демократското мислење преку достапност на информации од нивните архиви;
- жалителите неодамна направиле напори за повторување на постапката во нивниот предмет; речиси три години пред нивното пуштање на слобода тие ги повикале медиумите да пренесат информации за нивното неодамнешно барање за повторно судење; до 2006 година интернет-страницата на бранителот во кривичната постапка на вториот жалител содржела повеќе извештаи за неговиот клиент;
- документите за кои станува збор биле ставени под наслови кои јасно укажувале дека тие не биле нови извештаи;
- потребно било да се земе предвид ризикот дека, во отсуство на доволно персонал и време за испитување на барањата да се анонимизира материјалот, медиумите би се воздржале од тоа во нивните извештаи да вклучат идентификувачки елементи кои последователно би станале незаконити.

Жалителите сметале дека ваквиот пристап не ја зел предвид моќта на пребарувачите.

Право – Член 8: Првичната повреда на приватниот живот на жалителите во конкретниот случај произлегла од одлуката на засегнатите медиумски организации да ги објават информациите и, особено, да ги остават достапни на нивните интернет-страници, дури и без намера да го привлечат вниманието на јавноста. Постоенето на пребарувачите само го влошило мешањето во правото.

Сепак, обврските на пребарувачите во однос на лицата засегнати со некоја вест или информација би можеле да се разликуваат од оние на субјектот што првично ја објавил информацијата. Како последица на тоа, постигнувањето урамнотеженост на спротивставените интереси би можело да резултира со различни резултати, во зависност од тоа

дали барањето за бришење било упатено против субјектот што првично ја објавил информацијата (чија активност начелно била во сржта на тоа што требало да се заштити со слободата на изразување), или против пребарувач (чиј главен интерес не бил да се објавуваат првичните информации за засегнатото лице, туку да се олесни препознавањето на сите достапни информации за него или за неа и да се креира негов/нејзин профил).

Поради причините наведени подолу, Судот заклучил дека одбивањето да се исполни барањето на жалителите не било во спротивност со позитивните обврски на германската држава за заштита на приватните животи на жалителите. Во поглед (i) на маргината на уважување на националните власти за такви прашања кога се одмеруваат различни интереси, (ii) на важноста на одржувањето на достапноста на извештаи чија законитост не била оспорена во времето кога биле првично објавени, и (iii) на однесувањето на жалителите наспрема медиумите, Судот не видел силни причини кои би налагале да го замени своето гледиште со она на Сојузниот врховен суд.

(а) Придонесот кон дебата од општ интерес и прашањето за анонимизација на барање – И покрај нивната важност, правата на лице кое било предмет на објава достапна на интернет, исто така, морале да бидат урамнотежени со јавниот интерес – заштитен со член 10 од Конвенцијата – да се биде информиран за настани од минатото и современата историја преку јавните дигитални архиви на печатот.

Во овој случај, достапноста на оспорените извештаи на интернет-страниците на медиумските организации во времето кога жалителите ги поднеле нивните барања продолжила да придонесува за дебата од општ интерес која не била ослабена со изминувањето на неколку години.

Се разбира, жалителите не барале бришење на материјалот, туку негова анонимизација. Прво, сепак, пристапот кон покривање на дадена тема бил прашање на новинарската слобода; на новинарите им било оставено да одлучат кои детали (како што се името и презимето на засегнатото лице) треба да бидат вклучени за да се осигури веродос-

тојноста на објавата, под услов овие одлуки да кореспондираат со етичките и деонтолошките норми во професијата. Второ, обврската во подоцнежна фаза да се оцени законитоста на некој извештај по барање на засегнатиот поединец – што нужно подразбира одмерување на сите засегнати интереси – би вклучила ризик дека печатот би претпочитал да се воздржи од зачувување на таквите извештаи во нивната архива на интернет или да ги изостави идентификувачките елементи кои најверојатно ќе бидат засегнати од такво барање.

(б) Степенот до кој засегнатото лице било добро познато и предметот на извештајот – Се разбира, со текот на времето интересот на јавноста за кривичното дело за кое станува збор се намалил. Меѓутоа, жалителите повторно биле во центарот на вниманието на јавноста кога се обиделе одново да ја отворат нивната кривична постапка и го контактирале печатот во врска со тоа. Оттука, тие не биле само приватни лица што биле непознати за јавноста.

Што се однесува до предметот на извештаите (водењето на кривичната постапка во релевантното време или една од жалбите за повторување на постапката), тој можел да придонесе за дебата во едно демократско општество.

(в) Претходното однесување на засегнатото лице кон печатот – Обидите на жалителите да ја оспорат нивната осудителна пресуда отишле многу подалеку од самата употреба на правните средства кои биле достапни согласно со германското кривично право. Како резултат на нивното лично однесување кон печатот, во овој случај требало да му се придаде помала тежина на интересот на жалителите повеќе да не се соочуваат со нивните осудителни пресуди преку архивски материјал на интернет-страниците на неколку медиумски организации. Оттука следело дека дури и во контекст на нивното претстојно пуштање на слобода, тие повеќе не можеле да имаат легитимно очекување дека извештаите ќе бидат анонимизирани, или дури и заборавени на интернет.

(г) Содржината, формата и последиците од објавата – Оспорените текстови, на објективен начин, опишувале судска одлука. Се разбира,

одредени статии за кои станува збор обезбедувале детали за животот на обвинетите. Сепак, таквите детали претставувале дел од информациите што редовно се барало да бидат земени предвид од кривичните судии при оценувањето на околностите на кривичното дело и елементите на индивидуалната вина, и како последица на тоа, начелно биле дел од размислувањата за време на јавни расправи. Понатаму, таквите написи не одразуваале намера да се претстават жалителите на потценувачки начин или да се наштети на нивниот углед.

Што се однесува до опсегот на нивното објавување, со оглед на нивната позиција во архитектурата на интернет-страниците за коишто станува збор, не било веројатно дека оспорените извештаи ќе го привлечат вниманието на оние интернет-корисници кои не барале информации за жалителите. Исто така, ништо не укажувало на тоа дека одржувањето пристап до тие извештаи имало за цел повторно да се шират информации за жалителите.

Што се однесува до фактот дека интернетот ги интензивирал и ги распространувал насекаде информациите – притоа, без оглед на почетниот степен на ширење, оспорениот материјал би можел постојано да се најде на интернет, особено преку користење на пребарувачи –, жалителите не изготвиле никакви поднесоци во врска со какви било обиди од нивна страна да ги контактираат операторите на пребарувачите, барајќи да ја намалат следливоста на релевантната информација. Покрај тоа, Судот сметал дека не било неопходно да се произнесе за можноста дека домашните судови можеле да наложат мерки што би биле помалку рестриктивни во однос на слободата на изразување на медиумските организации, со оглед на тоа што тие не биле дел од размислувањата пред тие судови во домашната постапка, ниту, пак, во постапката пред Судот.

(д) *Околностите во кои биле направени фотографиите* – Оспорените фотографии не содржеле никакви компромитирачки елементи. Веројатноста дека фотографиите ќе доведат до тоа трети лица да ги препознаат жалителите, исто така, била намалена поради фактот дека

на нив бил прикажан изгледот на жалителите онаков каков што бил тринаесет години пред нивното пуштање на слобода.

Заклучок: нема повреда (едногласно).

ЧЛЕН 10

Член 10-1

Слобода на изразување

Сава Терентјев (Savva Terentyev) против Русија - 10692/09, Пресуда од 28.8.2018 [Оддел III]

Осудителна пресуда и условна затворска казна за навредлив коментар на Интернет кон полициски службеници: повреда

Факти – Жалителот, млад блогер, објавил коментар на Интернет кој ги етикетира сите полициски службеници како „прости“, како и како „најглупави и најслабо образовани претставници на животинскиот свет“ и повикал на „палење на безбожните полицајци во печки како оние од Аушвиц“ со цел „прочистување на општеството од овие гнаси од полициски неранимајковци“. Тој бил казнет за поттикнување на омраза кон полициските службеници како општествена група и осуден на условна казна од една година.

Право – Член 10: Судот тргнал од тоа дека попречувањето на слободата на изразување на жалителот било пропишано со закон и следело законска цел, имено да се заштити репутацијата и правата на руските полициски службеници.

Засегнатиот текст бил формулиран со многу силни зборови и биле користени вулгарни, навредливи и зајадливи термини. Клучниот проблем бил, како и да е, дали изјавите на жалителот, во целост и во нивниот контекст, би можеле да се сметаат како да го поттикнуваат насилството, омразата или нетолеранцијата. Во овој однос, коментарот на жалителот бил даден во контекст на дискусија која се однесувала на

прашање од општа и јавна засегнатост, имено наводна вклученост на полицијата во замолчување и обесправување на политичката опозиција за време на период на изборна кампања. Коментарот го покажувал емоционалното неодобрување и одбивање на жалителот на она што тој го видел како злоупотреба на овластувањето на полицијата, пренесувајќи го неговиот скептичен и саркастичен став за моралните и етичките стандарди на вработените во руската полиција и оттука би можел да се сфати како остра критика на моменталната состојба на работите во руската полиција.

Иако пасусот за „[церемонијално] палење на безбожните полицајци во печки како оние во Аушвиц“ бил со особено агресивен и непријателски тон, истиот, како што сметале домашните судови, не претставувал повик за „физичко уништување на полициските службеници од страна на обичниот народ“ туку повеќе провоцирачка метафора и емоционален апел полицијата да се види „прочистена“ од корумпираните и злоупотребливи службеници („безбожни полицајци“). Што се однесува до упатувањето на Аушвиц, додека преживеаните од Холокаустот, а особено оние кои избегале од Аушвиц, можеле да бидат навредени од ваквата изјава, заштитата на нивните права никогаш не била наведена од страна на домашните судови како една од причините за осудителната пресуда на жалителот. Покрај тоа, засегнатиот текст не откривал никаква намера за воздигнување или оправдување на нацистичките практики применувани во Аушвиц. Не биле произнесени поткрепувачки аргументи зошто руските полициски службеници можеле да бидат засегнати од таквото упатување и генерално, навраќањето кон поимот на уништување со оган, само по себе, не би можело да се смета како поттикнување на какво било незаконско дејство, вклучително и насилство.

Исто така, релевантно било и тоа дека забелешките на жалителот не нападнале лично одреден идентификуван полициски службеник туку повеќе се однесувале на полицијата како јавна институција, која едвај можела да се опише како група која има потреба од зголемена заштита. Како дел од безбедносните сили на земјата, полицијата треба да

покаже особено висок степен на толеранција кон навредливиот говор, освен ако таквиот подбужнувачки говор било веројатно дека ќе предизвика неизбежни незаконски дејствија за полицискиот кадар, изложувајќи го на реален ризик од физичко насилство. Немало укажување дека коментарот бил објавен наспрема чувствителна општествена или политичка позадина или во напната безбедносна ситуација која вклучувала противполициски нереди или други околности кои ги изложувале полициските службеници на реална и неизбежна закана од физичко насилство. Домашните судови, оттука, не успеале да објаснат зошто полициските службеници како општествена група имале потреба од зголемена заштита.

Што се однесува до можното влијание на оспорениот коментар, домашните судови не се обиделе да проценат дали блогот каде што жалителот го објавил неговиот коментар бил генерално добро посетен или пак да го одредат фактичкиот број на корисници кои пристапиле до тој блог во текот на период од еден месец, кога коментарот на жалителот бил достапен. Всушност, кривичното гонење било она кое го предизвикало интересот на јавноста за коментарот, а кој очигледно претходно привлекувал многу мало внимание на јавноста. Жалителот не бил добро познат блогер или популарен корисник на социјалните медиуми, а воопшто да не зборуваме пак за јавна или влијателна личност која можела да го привлече јавното внимание и оттука да го зголеми можното влијание на оспорените изјави. Затоа, потенцијалот на коментарот на жалителот за истиот да допре до јавноста и оттука да влијае на нејзиното мнение бил многу ограничен.

Што се однесува до образложението на домашните судови, тие се фокусирале на формата и смислата на оспоруваните изјави, без нивно анализирање во контекст на релевантната дискусија. Понатаму, не бил направен обид да се процени потенцијалот на изјавите за предизвикување на какви било штетни последици, со земање предвид на политичката и општествената позадина против која истите биле дадени и на опсегот на нивниот дофат. Затоа, домашните судови не успеале да ги земат предвид сите факти и релевантни фактори, значи дадени-

те причини не можат да се сметаат за „релевантни и доволни“ за да се оправда попречувањето на слободата на изразување на жалителот.

Иако непријатни, навредливи и пакосни, изјавите на жалителот не можеле да се сметаат за обид за поттик на омраза кон руските полициски службеници. Ниту пак имале каков било потенцијал да предизвикаат насилство, кое претставувало јасна и неизбежна опасност која би барала кривична осудителна пресуда на жалителот и условна затворска казна. Попречувањето, оттука, било обратно пропорционално со законската цел на која е повикувано.

Заклучок: повреда (едногласно).

Член 41: утврдувањето на повреда претставувало доволно, правично задоволување во однос на каква било нематеријална штета.

ЧЛЕН 11

Член 11-1

Слобода на мирен собир

Мушег Сагателијан (Mushegh Saghatelyan) против Ерменија – Ж. бр. 23086/08, Пресуда од 20.9.2018 [Оддел I]

Гонење и осудителна пресуда на активист по растурање на мирен собир: повреда

Член 5

Член 5-1

Лишење од слобода

Законско апсење или притвор

Непризнаено лишење од слобода по „приведување“ на осомничениот во полициска станица: повреда

Факти – По соопштувањето на првичните резултати од претседателските избори во 2008 година, главниот опозициски кандидат ги повикал

неговите поддржувачи да се соберат на плоштадот „Слобода“ во централен Ереван со цел да протестираат против наводни нерегуларности во избирачкиот процес. Од 20 февруари 2000 натаму биле одржувани дневни протести, кои понекогаш привлекувале десетици илјади луѓе. Неколку стотици демонстранти останувале постојано, поставувајќи камп на Плоштадот. Рано утрото, на 1 март 2008 година, околу 800 тешко вооружени полициски службеници навлегле и го растуриле протестот. Жалителот го напуштил плоштадот „Слобода“ и многу скоро потоа бил уапсен. Подоцна тој бил осуден по две основи: „напад на полициски службеник“ и нелегално носење на ладно оружје.

Право – Член 5 став 1: Непризнаениот притвор на индивидуа претставувал целосно негирање на фундаментално важните гаранции содржани во Член 5 од Конвенцијата и откривал најсериозна повреда на таа одредба.

Жалителот бил одведен во полициска станица околу 6.30 часот на 1 март 2008 година. Како и да е, според записникот за неговото апсење, тој сепак бил уапсен во 22.30 часот истиот ден. Тој бил одведен во полициската станица на сила и ништо не укажувало на тоа дека бил слободен да замине. Бил затворен во ќелија за цел или за дел од тој период. Оттука, не постоела причина за сомнеж дека помеѓу 6.30 часот и 22.30 часот на 1 март 2008 година жалителот бил лишен од слобода во склоп на значењето на Член 5 став 1. Прашањето било, дали тоа лишување од слобода било усогласено со барањето на „законитоста“ во склоп на значењето на Член 5 став 1 од Конвенцијата.

Според Владата, до 22.30 часот жалителот не бил ниту формално „уапсен“ ниту „осомничен“ во склоп на значењето на националното законодавство, но го имал статусот на „приведено лице“, кое очигледно било подложено на постапка пред апсење наречена „приведување“. Ниеден од членовите од Законот за кривична постапка („ЗКП“) не содржел никакви правила кои се однесуваат на наводниот статус на „приведено лице“. Концептот на „приведено лице“ првпат бил развиен од страна на Касацискиот суд во одлука од 2009 година. Претходно, ништо не укажувало на тоа дека соодветните одредби на ЗКП биле

толкувани од националните судови на таков начин што предвидуваат постапка пред апсење наречена „приведување“. Ниту пак соодветните околности на случајот на жалителот не укажувале на тоа дека лишувањето од слобода пред 22.30 часот било согласно таква постапка. Всушност, единствениот документ кој споменал дека жалителот бил „приведен“ бил записникот во ракопис насловен „записник за приведувањето“ на кој му недостигала каква било основа во националното законодавство.

Статусот на жалителот бил формализиран дури 16 часа по неговото принудно појавување во полициската станица. Во текот на овој период жалителот бил оставен без какво било чувство на сигурност за неговата лична слобода и безбедност и бил лишен од сите права уживани од уапсено осомничено лице според ЗКП, вклучително и правото на адвокат и на итно известување на неговото семејство. Првите шеснаесет часа на лишување од слободата на жалителот биле оставени формално непознаени.

Понатаму, жалителот останал во полициски притвор најмалку 84 часа пред да биде изведен пред судија. Тоа било подолго од максималниот период од 72 часа дозволени од националното законодавство. Таквото продолжено апсење без судски налог за период кој го надминува периодот од 72 часа било во спротивност со националното законодавство.

Заклучок: повреда (едногласно).

Член 11

(а) Дали постоело мешање во остварувањето на правото на слобода на мирен собир – Член 11 го заштитувал само правото на „мирен собир“, поим кој не покрива протест каде организаторите и учесниците имале насилни намери. Немало доказ кој укажува на тоа дека протестите одржани на плоштадот „Слобода“ од 20 февруари 2008 година вклучувале поттик на насилство или дека постоеле какви било дејствија на насилство пред полициската операција извршена рано утрото на 1 март 2008. Наводите на Владата дека демонстрантите планирале

да се вооружат за да поттикнат масовен неред биле неосновани. Немало доказ кој укажувал дека за време на полициската операција од страна на демонстрантите било користени какво било огнено оружје, експлозивни или ладно оружје.

Оттука, постоело мешање во правото на жалителот на мирен собир на сметка на две основи: растурање на протестот и неговото последователно гонење, притвор и осуда.

(б) Дали мешањето било оправдано – Властите го дозволиле собирот и девет дена не направиле никакви обиди да го прекинат истиот. Официјалното објаснување на целта на полициската операција од 1 март 2008 за да се провери добиената информација дека до демонстрантите ќе се дистрибуира оружје, било недоволно веродостојно и Судот немал причина да се сомнева дека целта на полициската интервенција била да се растури кампот и оние кои биле присутни на плоштадот „Слобода“ и да се спречи понатамошно спроведување на собирот.

Целта на протестот не била да се спречи законското извршување на дејноста на другите туку да се води дебата и да се креира платформа за изразување по јавното прашање од најголемо политичко значење кое било директно поврзано со функционирањето на демократијата и од голем интерес за широките сегменти на ерменското општество. Оттука, во тековниов случај требало да биде покажан повисок степен на толеранција отколку што е реално покажан од страна на властите.

Дејствијата на полицијата изгледа никогаш не биле предмет на независна и непристрасна истрага. Растурањето на собирот на плоштадот „Слобода“ без доволна оправданост и очигледно без предупредувања за растурање и со неоправдана и прекумерна примена на сила било непропорционална мерка која го надминувала она кое разумно се очекувало од властите при ограничување на слободата на собир.

Фактите врз кои се засноваат обвиненијата против жалителот не биле поткрепени со доказ, биле изготвени со многу општи и апстрактни термини, без специфични детали за наводно извршените дејствија. Изгледало дека жалителот едноставно бил гонет и притворен поради

земање активно учество и можно организирање на собирот на плоштадот „Слобода“.

Жалителот бил гонет и притворен на овие основи најмалку пет месеци додека повеќето од обвиненијата против него не биле отфрлени поради недостиг на докази. Практично во исто време се појавил нов доказ и обвиненија и жалителот бил обвинет за напад на полициски службеници и нелегално носење на нож. Жалителот навел дека овие обвиненија биле вештачки и измислени со цел тој да биде обвинет по секоја цена бидејќи бил опозициски активист. Овие наводи не изгледало дека се без основаност. Начинот на кој кривичниот случај против жалителот почетно бил спроведен и фактот дека, како што е веќе наведено погоре, тој бил гонет и притворен скоро пет месеци главно за земање активно учество во протестите, сами по себе покренале прашања во однос на мотивите за гонење на жалителот. Не било јасно зошто против жалителот не биле покренати обвиненија толку долг период ако ножот, всушност, бил најден во негова сопственост првиот ден од неговото апсење.

Пресудите во кривичниот случај на жалителот биле целосна рекапитулација на обвинението против него, кое, од своја страна, било целосно засновано на сведочењето на засегнатите полициски службеници. Домашните судови не успеале да спроведат детално и објективно утврдување на фактите на кои се поткрепени обвиненијата против жалителот и да покажат ригорозност и критицизам, кои во соодветните околности на случајот и со обзир на целиот контекст, биле потребни со цел да се обезбеди ефективно спроведување на правото на слобода на мирен собир, гарантирано со Член 11. Во вакви околности не може да се рече дека причините изнесени од домашните судови за да се оправда попречувањето биле вистински „релевантни и доволни“, а кои го лишиле жалителот од процедуралната заштита која тој ја уживал врз основа на неговите права од Член 11.

Дури и ако претпоставиме дека растурањето на собирот и гонењето на жалителот, притворот и осудата биле усогласени со националното законодавство и следеле една од законските цели набројани во Член 11

став 2 од Конвенцијата – најверојатно, заштита од неред и криминал – засегнатите мерки не биле неопходни во демократското општество. Понатаму, растурањето на собирот и преземањето на казните мерки против жалителот не можеле да немаат ефект на обесхрабрување врз него за учество во политички протести. Несомнено, овие мерки имале и сериозен потенцијал да ги одвратат другите опозициски поддржувачи и широката јавност од учество во протести и, поопшто, од учество во отворена политичка дебата.

Заклучок: повреда (едногласно).

Судот, исто така, едногласно утврдил повреда и на материјалните и на процедуралните аспекти на Член 3, по што утврдил дека Владата не успеала да го „растовари“ нејзиниот товар за докажување и да обезбеди задоволително и убедливо барање за повредите на жалителот и дека не се спровела службена истрага, особено за неговите наводи за нечовечно постапување. Судот, исто така, сметал дека домашните судови не успеале да обезбедат соодветни и задоволителни причини за притвор на жалителот со повреда на Член 5 став 3. Најнакрај, Судот утврдил повреда на Член 6 став 1 со која е утврдено дека домашните судови безусловно ја поддржувале полициската верзија на настаните, не успеале соодветно да се осврнат на кој било од поднесоците на жалителот и одбивале да ги испитаат сведоците на одбраната.

Член 41: 15,600 ЕУР во однос на нематеријална штета.

II. ПРЕСУДИ НА ЕВРОПСКИОТ СУД ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА ПРОТИВ РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

ЉАТИФИ против Република Македонија – Ж. бр. 19017/16, Пресуда од 17 мај 2018

ЧЛЕН 1 ОД ПРОТОКОЛ Бр. 7

Несоодветна судска контрола на налогот, заснована на необјавени класификувани информации, земјата да се напушти од причини на национална безбедност: повреда

Факти – Во 1999 година жалителката пребегала од Косово во Република Македонија, каде во 2005 година ѝ бил доделен статус на азилант. Нејзината дозвола за престој секоја година до 2014 била продолжувана, кога Министерството за внатрешни работи ѝ го прекинало статусот на азилант, едноставно образложувајќи дека таа претставувала „ризик за [националната] безбедност“ и ѝ наредило да ја напушти територијата на тужената земја во рок од 20 дена од приемот на конечната одлука. Домашните судови ја потврдиле таа одлука, забележувајќи дека истата била заснована на класификуван документ добиен од Службата за разузнавање. Тие го сметале за нерелевантен аргументот на жалителката дека овој документ не бил никогаш обелоденет пред неа.

Право – член 1 од Протоколот бр. 7

(а) Применливост – Одлуката на Министерството имала влијание врз прекинувањето на статусот на азилант на жалителката, кој бил нејзина единствена основа за законски престој. Истата содржела јасен налог кој ја принудувал да ја напушти тужената земја во наведениот временски период. Таа не била ниту отповикана ниту укината, а налогот за извршување не бил предмет на никакви понатамошни формални барања. Жалителката се соочувала со ризик од протерување во секое време. Фак-

тот дека нејзе ѝ била доделена еднократна дозвола да ја напушти и да се врати во тужената држава и дека налогот сè уште не бил спроведен бил недоволен да се заклучи дека налогот повеќе не бил во сила или дека не можел да доведе до протерување на жалителката. И дозволата за напуштање и толеранцијата за продолжениот престој на жалителката произлегле од одлуките донесени при остварување на дискрецијата на властите и не биле засновани на какви било статутарни основи. Одлуката на Министерството, оттука, требало да се смета како мерка за протерување, која спаѓала во полето на примена на член 1 од Протоколот бр. 7.

(б) Основаност – Земајќи ги предвид основите за оспорената одлука, единствениот релевантен факт кој произлегол од преработената верзија на класификуваниот документ кој бил приложен пред Судот, бил наводното знаење и поддршка на жалителката за вклученоста на други луѓе во извршувањето на повеќекратни кражби и дејствија на прикривање. Сепак, немало индикација за бројот или идентитетот на овие луѓе или нивната поврзаност, ако ја има, со жалителката. Никакви други фактички детали не биле обезбедени за поддршка на овие наводи и никакви други кривични постапки не биле покренати против жалителката за учество во извршување на каков било прекршок во тужената држава или која било друга земја.

Со оглед на тоа што горенаведениот класификуван документ не ѝ бил достапен на жалителката, а одлуката на Министерството не ѝ обезбедила ниту најмала индикација за фактичките основи за нејзиното сметање за безбедносен ризик, таа не била во можност да го претстави нејзиниот случај соодветно во последователната постапка на судска ревизија.

Понатаму, ништо не укажувало на тоа дека на домашните судови им бил обезбеден овој класификуван документ или какви било понатамошни фактички детали со цел потврдување дека жалителката навистина претставувала опасност за националната безбедност. Оттука, тие се ограничиле себеси на чисто формална истрага на оспорениот налог. Домашните судови, понатаму, не ја објасниле важноста за зачувување на доверливоста на класификуваниот документ или пак не ја навестили големината на ревизијата која ја извршиле. Затоа, тие не успеале да го подлегнат

тврдењето на извршните власти дека жалителката претставувала национален безбедносен ризик под сериозна истрага.

Заклучок: повреда (шест гласови наспрема еден).

Член 41: 2,400 ЕУР во однос на нематеријална штета.

Пресудата стана правосилна на 8 октомври 2018 година.

ЕУРОМАК МЕТАЛ ДОО против Република Македонија – Ж.бр.68039/14,
Пресуда од 14 јуни 2018 година

ЧЛЕН 1 ПРОТОКОЛ бр. 1

Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП) донесе пресуда во случајот ЕУРОМАК МЕТАЛ ДОО против Република Македонија (Ж.бр.68039/14), во која констатираше повреда на членот 1 од Протокол број 1 од Европската конвенција за човекови права (Конвенцијата).

Жалител е Еуромак Метал, Друштво со ограничена одговорност, основано во 1998 година, со регистрирано седиште во Скопје кое на 16 октомври 2014 година поднело жалба до ЕСЧП, а последователно, претстанало да постои.

Фирмата-жалител се жалела дека ѝ било повредено правото на сопственост од страна на РМ бидејќи била задолжена да го плати износот на ДДВ што го плаќала при купување на добра од фирми-снабдувачи кои не ги исполниле своите законски обврски да го пријават и платат ДДВ-то, износ кој претходно законски бил одбиен при одбивката на ДДВ на фирмата-жалител. Фирмата-жалител била задолжена за сума од вкупно 6.050.124,00 денари пресметано со камата. Таа била избришана од Централниот регистар на 2 февруари 2017 година, а постапката во име на фирмата-жалител пред ЕСЧП ја продолжиле нејзините основачи и единствени акционери, г-дин и г-ѓа Павловски.

ЕСЧП заклучи дека иако државата во областа на наплатата на даноците има широка маргина на уважување, при интервенција во правото на сопственост мора да постои „правична рамнотежа“ помеѓу општиот интерес на заедницата и потребата да се заштитат основните права на поединецот. ЕСЧП дојде до заклучок дека спорната мерка која резултирала со даночно задолжување претставувало интервенција во сопственоста на фирмата-жалител, која имала легитимно очекување за поврат на ДДВ-то имајќи предвид дека таа постапувала во согласност со сите ДДВ обврски. Имено, се работи за компанија која секогаш навремено и целосно ги намиривала и редовно ги пријавувала сите нејзини даночни обврски, и од страна на УП немало никакви забелешки години наназад, сè до моментот кога врз основа на проверка било констатирано дека фирмите-снабдувачи на фирмата-жалител не го плаќале ДДВ-то. ЕСЧП заклучил дека фирмата-жалител не знаела ниту можела да знае дали нејзините снабдувачи воопшто плаќаат и пријавуваат данок, ниту пак, учествувала во некакви незаконски дејствија. Оттука, фактот што таа била задолжена по втор пат да го плати истиот износ на ДДВ, плус камата, претставува прекумерен товар, зошто таа не била должна да ги сноси последиците од поведението на своите деловни партнери.

ЕСЧП пресудата ја зановаше врз ставовите кои истиот ги изградил на скоро идентични фактички околности во случајот *Bulves* против Бугарија, Ж.бр. 3991/03, пресуда од 22 јануари 2009 година и случајот *Business Support Centre* против Бугарија, Ж.бр. 6689/03, пресуда од 18 март 2010 година. Единствена разлика која ЕСЧП ја констатираше помеѓу конкретниот случај и предметот *Bulves* против Бугарија, е тоа што во македонскиот случај поради блокирана сметка од страна на УП, фирмата-жалител не ги намирала обврските кои произлегуваат од спорните решенија и последователно престанала да постои. Сепак, ЕСЧП констатирал дека овој факт нема влијание врз заклучокот во однос на постењето на повреда на правото на сопственост на фирмата-жалител. Имајќи го ова предвид, ЕСЧП го одби барањето на фирмата-жалител за надомест на материјална штета, а досуди износ од 4.000 евра за надомест на нематеријална штета, како и 1.500 евра за надомест на трошоците во постапката пред ЕСЧП.

Пресудата стана правосилна на 8 октомври 2018 година.

Заклучок: повреда (едногласно)

Член 41: 4.000 евра за нематеријална штета

СЕЈДИЈИ против Република Македонија – Ж.бр. 8784/11, Пресуда од 7 јуни 2018 година

ЧЛЕН 5 (3)

Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП) на 7 јуни 2018 година донесе пресуда во случајот Сејдији против РМ (Ж.бр. 8784/11) во која констатираше повреда на членот 5 став 3 од Европската конвенција за човекови права (ЕКЧП), поради отсуство на доволно причини за продолжување на притворот на жалителот. Пресудата која е донесена од страна на совет од тројца судии, стана правосилна со денот на нејзиното донесување.

На жалителот г-дин Бајруш Сејдији на 21.10.2008 година му бил определен притвор поради основано сомнение дека учествувал во злосторничко здружување и ја злоупотребил службената положба и овластување (КОК бр. 3/09). На 26.12.2009 година против него и 13 други била покрената нова истражна постапка поради основано сомнение за злосторничко здружување, злоупотреба на службената положба и изнуда во врска со наводно перење пари и незаконско стекнување на имот (КОК.бр.17/10). Истовремено на жалителот му бил определен притвор почнувајќи од 25 декември 2009 година. Жалбата се однесуваше на притворот кој му бил определен и продолжуван на жалителот во контекст на постапката по предметот КОК. бр. 17/10, кој започнал на 25 декември 2009 година, а завршил на 26 јануари 2011 година, кога жалителот бил прогласен за виновен и осуден од страна на првостепениот суд, што значи дека станува збор за притвор кој траел една година, еден месец и два дена.

Првично приворот се засновал на трите основи од ЗКП, односно опасност од бегство, повторување на кривичното дело и попречување на ис-

трагата. По завршувањето на истрагата и поднесувањето на обвинителниот акт на 23 март 2010 година, притворот бил продолжуван само по основ на опасноста од бегство.

ЕСЧП констатирал дека домашните судови во целокупниот период под надзор на ЕСЧП, при продолжувањето на притворот постојано се повикувале на тежината на обвиненијата и висината на запретената казна, како на одлучувачки елементи. ЕСЧП забележува дека домашните судови само површно се повикале на фактот дека жалителот и порано бил во судир со законот, без притоа конкретно да наведат дали тоа се однесувало на паралелната кривична постапка против жалителот, или се работело за други кривични предмети. ЕСЧП исто така забележува дека во постапката по барањето за определување гаранција, домашните судови се повикале на осудата на жалителот во кривичната постапка која се водела паралелно, независно што таквата пресуда сè уште не била правосилна, спротивно на барањата на начелото на презумпција на невиност.

Владата при застапувањето на предметот пред ЕСЧП изнесе и дополнителни аргументи кои одат во прилог на основаноста на притворот кој бил определен и продолжуван и покрај тоа што жалителот постојано го оспорувал во домашната постапка. Во тој контекст, Владата изнесе аргументи и приложи и докази за тоа дека жалителот бил уапсен на границата на Косово при обид за бегство, дека претходно не бил достапен на органите на прогонот, дека против него имало повеќе меѓународни потерници - факти кои биле јавно познати и достапни и во националните медиуми. ЕСЧП во однос на ваквите факти кои беа изнесени од страна на одбраната на државата заведе став дека не може да ги земе предвид, иако призна дека тие можеле да ја поткрепат опасноста од бегство на жалителот, од причина што тие не биле земени предвид од страна на националните судови при продолжувањето на мерката притвор, и за прв пат пред ЕСЧП, биле изнесени од страна на Владата.

Во однос на ризикот од бегство, кој останал како единствен основ по кој судовите го продолжувале притворот, ЕСЧП заведе став дека опасноста од бегство не може да се заснова единствено врз висината на запретената казна, ниту дека потребата од континуираниот притвор може да

се врши на апстрактен начин, земајќи ја предвид сериозноста на делото. ЕСЧП укажува на потребата од постоење на други околности кои треба да се земат при проценката на потребата за продолжување на мерката притвор и дека притоа не е доволно само постоење на „основано сомнение“, туку потребни се и други причини кои го погодуваат јавниот интерес и кои независно од правото на презумпција на невиност ќе претежат наспроти правото на слобода.

ЕСЧП исто така забележува дека секое решение за продолжување на притворот било „шаблонски формулирано“ со идентични формулаци; дека од решенијата не може да се воочи дека домашните судови доволно ги зеле предвид неговите семејни околности, во отсуство на причини зошто бил неопходен притворот во ситуација кога жалителот имал имот во државата и семејство, вклучително и малолетни деца кои живееле во РМ. ЕСЧП констатираше и дека во случајот станува збор за колективни решенија на националните судови, што веќе во претходни одлуки на ЕСЧП беше утврдено како спротивно само по себе на ЕКЧП.

Дополнително, ЕСЧП утврди дека домашните судови не дале образложение со релевантни и доволни причини за континуираниот притвор без притоа да ја разгледаат можноста што реално постоела за примена на други алтернативни мерки. Така, ЕСЧП утврдил дека при проценката на домашните судови на предлогот за определување на гаранција поднесен од жалителот, кој бил поткрепен со понуда на значителен паричен износ, домашните судови се повикувале на сериозноста на обвиненијата, висината на запретената казна и фактот дека жалителот бил осуден во прв степен во паралелната кривична постапка, која од причините објаснети погоре не може да се смета само по себе за доволна причина. Притоа, ЕСЧП констатирал дека Апелациониот суд на 6 декември 2010 година ја уважил жалбата на жалителот и ја уважил гаранцијата во износ од 1.340.614 евра и му определил на жалителот домашен притвор, но и дека Врховниот суд на РМ последователно ја укинал таквата одлука.

Заклучок: повреда

Член 41: 660 евра за нематеријална штета

РАМКОВСКИ против Република Македонија – Ж.бр. 33566/11, Пресуда од 8 мај 2018 година

ЧЛЕН 5 (3), 5(4) и 6(2)

Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП) донесе пресуда во случајот Велија и Емил Рамковски против РМ Ж.бр.33566/11 во која констатираше повреда на членот 5 став 3 од Европската конвенција за човекови права (ЕКЧП) и отсуство на повреда на членот 5 став 4 од ЕКЧП и на одредбите содржани во член 6 став 2 од ЕКЧП. Пресудата на ЕСЧП стана правосилна на 8 мај 2018 година.

На жалителите г-дин Велија Рамковски („првиот жалител“) и г-ѓа Емел Рамковска („вториот жалител“) им бил определен притвор поради сомневање дека со намера за стекнување на противправна имотна корист извршиле кривично дело злосторничко здружување и кривично дело даночно затајување, а првиот жалител и кривично дело злоупотреба на службената положба. Во текот на истрагата и понатамошната кривична постапка, притворот на жалителите бил континуирано продолжуван, а без успех останале барањата на жалителите за замена на притворот со мерка куќен притвор.

На 23 мај 2011 година тие поднеле жалба до ЕСЧП со наводи дека со континуираниот притвор и во соодветната постапка домашните судови сториле повреда на нивните права од членот 5 ставови 3 и 4 и член 6 став 2 од ЕКЧП.

При испитувањето на наводите ЕСЧП констатираше повреда на членот 5 став 3 од ЕКЧП, од причина што домашните судови не дале образложение со релевантни и доволни причини за континуираниот притвор.

Во својата пресуда ЕСЧП потенцираше дека барањето за доволно и релевантни причини за определување на мерката притвор, покрај постоењето на разумно сомнение – важи уште во однос на иницијалното односно првото решение со кое се определува притвор.

Покрај на отсуството на релевантни и доволни причини за продолжување на мерката притвор, во случајот ЕСЧП исто така замерува на колек-

тивните притворски решенија и на пропустот на домашните судови да ги разгледаат алтернативните начини за обезбедување на присуство во текот на судењето, на користењето на идентични формулации во решенијата за продолжување на притворот и пропустот да се оцени дали основите и причините поради кои бил определен притворот продолжиле да постојат и во периодот кога тој бил продолжуван.

Судот потенцира дека оценката на разумноста на траењето на притворот не може да се врши на апстрактен начин, туку дека континуираниот притвор може да биде оправдан само во случај на постоење на специфични индикации за постоење на особен јавен интерес, кој претежногува во однос на правилото на почитување на индивидуалната слобода.

Така, во однос на можноста за бегство, ЕСЧП во својата пресуда потенцира дека мора да се земе предвид карактерот на засегнатиот поединец, неговите морални аспекти, врските со државата во која се води постапката и неговите контакти со странство. Во однос на можноста за бегство, покрај тоа што таквата можност мора да биде утврдена со прилична доза на убедување, меѓу другото таквата можност треба да биде и реална, а мерката соодветна имајќи ја предвид историјата и карактерот на засегнатиот поединец. Во однос на наводите во врска со вториот жалител изнесени за прв пат во одбраната на државата пред ЕСЧП, ЕСЧП заведе став дека истите се ирелевентни за оценката на наводите на жалителот за повредата на ЕКЧП од причина што домашните судови не ги споменале силните врски на жалителот со Турција како причина која го оправдува нејзиниот притвор по основ на опасноста од бегство. ЕСЧП пак во однос на фактот дека синот на првиот и братот на вториот жалител бил во бегство и ставот на домашните судови дека тоа како и бегството на уште неколкумина сообвинети го зголемува ризикот за бегство, зазел став дека однесувањето на сообвинетите не може да претставува одлучувачки фактор при оценката на нечија можност за бегство, туку дека таквата оценка треба да биде базирана на личните околности на засегнатиот поединец.

ЕСЧП исто така констатира дека во контекст на опасноста од бегство, освен на упатувањето на апстрактен начин на „имотот и фамилијарните

врски” домашните судови не посочиле на ниту еден специфичен аспект на карактерот на жалителите, нивното однесување или на околности кои би го оправдале нивниот заклучок за континуирана опасност од бегство; дека не ги адресирале наводите на жалителите за отсуство на опасноста на бегство поради нивните силни семејни врски, фактот дека не се противеле на лишувањето од слобода и дека не се обиделе да избегаат; отсуството на какво било образложение зошто во случајот алтернативни и помалку инвазивни мерки не можеле да го обезбедат присуството на обвинетите.

Во контекст на наводите во решенијата дека станува збор за организирано дело, ЕСЧП забележал дека тоа само по себе без да се посочи на личните карактеристики и однесувањето не може да биде оправдување за долгиот притвор и во таа смисла дека домашните судови не се осврнале на фактот дека жалителите немале претходно кривично досие. Притоа, ЕСЧП иако признава дека, управувачките позиции кои жалителите ги имале во правните лица инволвирани во кривично-правниот настан, претставуваат релевантен фактор при оценката на можноста од повторување на делото, сепак заклучува дека и под претпоставка дека таквиот ризик првично постоел, по определено време повикувањето на овој аргумент барало дополнително објаснување, што домашните судови пропуштиле да го изнесат и на тој начин да го докажат и да го утврдат со доволна сигурност постоењето на можноста од повторување на делото.

Заклучок: повреда 5(3)

Во случајот ЕСЧП констатираше отсуство на повреда на членот 5 став 4 од ЕКЧП. Имено жалителите се жалеа дека Апелациониот суд не одлучувал со доволна брзина по нивните жалби поднесени против решението за продолжување на притворот. ЕСЧП откако констатираше дека во конкретниот случај на кој се жалеле жалителите, Апелациониот суд одлучил по жалбата 11 дена по нејзиното поднесување, а одлуката на едниот од жалителите му била доставена 14-тиот ден по поднесувањето на жалбата, кога нивниот бранител воедно извршил и увид во предметот, утврди дека ваквите рокови не се во спротивност со барањето за „брзо” одлучување од членот 5 став 4 од ЕКЧП.

Заклучок: 5(4) нема повреда

ЕСЧП утврди дека во случајот не постои повреда ниту на одредбите содржани во член 6 став 2 од ЕКЧП. Имено, жалителите тврдеа дека домашните судови го прекршиле нивното право на презумпција на невиност со тоа што во својата одлука од 22 март 2011 година за продолжување на притворот на жалителите, советот составен од три члена, меѓу другото, навел дека „обвинетите ги извршиле кривичните дела како добро организирана и компактна група“; „имајќи го предвид степенот на опасност за општеството и кривичната одговорност“ и дека „некои од кривичните дела биле сторени како континуирани кривични дела“.

Правејќи разлика помеѓу изјави што го одразуваат мислењето дека засегнатото лице е виновно (кои ја повредуваат презумпцијата на невиност) и изјави кои едноставно ја опишуваат „состојбата на сомневање“ (кои се сметаат за прифатливи во судската пракса на ЕСЧП); и анализирајќи ги спорните изјави во контекст, ЕСЧП констатирал дека спорните изјави биле употребени со цел да се оправда продолжувањето на притворот на жалителите врз основа на ризикот од бегство и повторување на делото, при што домашните судови се повикале на основано сомнение дека обвинетите ги извршиле кривичните дела за кои биле обвинети и дека спорните околности биле третираны не како утврдени факти, туку само како наводи. ЕСЧП не дојде до заклучок дека спорните изјави содржеле експлицитна и несоодветна изјава со што би се утврдила вината на жалителите пред тие да бидат прогласени за виновни во соодветна постапка. Напротив, ЕСЧП констатирал дека во контекстот постојат изјави кои јасно укажуваат дека жалителите биле осомничени и дека домашните судови не се осврнале на прашањето дали вината на жалителите може да се утврди од доказите, туку дали имало правна основа за продолжениот притвор.

За констатираната повреда на ЕКЧП, ЕСЧП на секој од жалителите му досуди износ од по 780 евра за надомест на нематеријалната штета.

Заклучок: нема повреда на членот 6 став 2

Член 41: 780 евра за нематеријална штета на секој од жалителите

СМИЧКОВСКИ против Република Македонија, Ж.бр.15477/14, Пресуда од 5 јули 2018

ЧЛЕН 6 §§ 1 и 3 (г)

Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП) на 5 јули 2018 година донесе пресуда во случајот Смичковски против РМ (Ж.бр.15477/14) во која констатираше повреда на членот 6 став 1 и 3 (г) од Европската конвенција за човекови права (ЕКЧП).

Пресудата стана правосилна на истиот датум кога е донесена бидејќи за неа е одлучувано во совет составен од 3 судии.

Жалител е Дамјан Смичковски, роден во 1993 година, против кој била поведена кривична постапка поради физичка пресметка во ноќен клуб во Скопје во која наводно учествувале жалителот, извесен Р., и уште неколку други млади момчиња. Како последица на тоа Р. се здобил со повреди (кои подоцна со вештачењето по наредба на истражен судија биле класифицирани како тешка телесна повреда) и бил однесен во медицинска установа од каде бил пуштен подоцна истата вечер.

Според службената белешка на МВР се работело за инцидент во кој учествувале жалителот и Р. извесен П. Истражниот судија отворил истрага и ги сослушал жалителот, Р., и сведоците Ј. и К. кои биле пријатели на Р. Сите тврделе дека во инцидентот Р. бил нападат од страна на жалителот. Во истражната постапка, жалителот кој тврдел дека делувал во самоодбрана и дека тој всушност бил нападат од страна на Р., Ј. и К. побарал да биде сослушан неговиот пријател П. за кој тврдел дека бил присутен и бил очевидец на дел од настанот.

Поседователно, жалителот бил обвинет за нанесување на тешка телесна повреда. Обвинителот предложил сослушување на Р., Ј. и К. и изведување како доказ на вештиот наод изготвен по барање на истражниот судија.

Во приговорот на обвинителниот акт, жалителот побарал сослушување на П., како очевидец и на други двајца сведоци М.К. (како очевидец на настанот) и Б.(кој било предложено да биде сослушан за околноста дека

жалителот и претходно бил предмет на напад од истата група, кој Б. го спречил. Приговорот бил одбиен.

Во текот на кривичната постапка пред судечкиот суд, жалителот во неколку наврати побарал сослушување на П. и М.К., како и сослушување и на М.Р., а било и побарано „ново“ вештачење во однос на физичките повреди кои ги претрпел Р., како и вештачење на психичката состојба на жалителот за време на настанот.

Судечкиот суд во два наврати го одбил предлогот на жалителот за сослушување на П. и М.К. со идентично образложение дека тие не биле очевидци на настанот, а истата одлука ја донел во однос на предлогот за сослушување на М.Р. Исто така судечкиот суд забележал дека М.К. не бил споменуван претходно во изјавите кои биле прибрани во текот на постапката. Судечкиот суд исто така ги одбил и барањата за „нови“ вештачења со образложение дека судот располага со доволно докази за утврдување на фактичката состојба.

Последователно, жалителот бил осуден врз основа на вештиот наод, изјавте на Р. Ј. и К., иако признал дека во настанот било вклучено и трето лице, пријател на жалителот, заклучил дека аргументите на одбраната биле во спротивност со останатите докази кои доволно укажувале на вината на жалителот.

Жалителот поднел две жалби, меѓу другото, со образложение дека судечкиот суд не дозволил ниту еден од доказите предложени од одбраната, вклучително и барањето за ново вештачење во однос на повредите од кои произлегувала квалификацијата на делото. Обвинителството во одговор истакнало предлог жалбите да бидат уважени, а предметот да биде вратен на повторно одлучување поради пропустите на судечкиот суд во однос на споменатото вештачење. Сепак, Апелациониот суд ги одбил жалбите, со заклучок дека П. не бил очевидец на настанот, што произлегувало од изјавата на жалителот дадена во истрагата, како и дека фактичката состојба била утврдена врз основа на изјавите на Р. Ј. и К. кои биле конзистентни.

Жалителот се жалел пред ЕСЧП дека бил оневозможен ефикасно да го презентира својот случај од причина што не можел под истите услови како и обвинителството да обезбеди изведување на докази во негова одбрана.

При констатирање на повреда на членот 6 ставови 1 и 3 (г) од ЕКЧП, ЕСЧП зеде предвид дека

- жалителот тврдел дека бил нападна од Р.Ј. и К. и дека дејствувал во самоодбрана;
- жалителот тврдел дека сведокот П. бил присутен барем на дел од настанот и дека учествувал во истиот;
- за разлика од М.К. и М.Р кои иако биле предложени како очевидци на настанот од страна на жалителот, дури подоцна во текот на постапката, жалителот инсистирал на сослушување на П. од самиот почеток на постапката,
- од белешката на МВР која била изведена како доказ во постапката произлегувало дека П. учествувал во настанот,
- последното произлегувало и од изјавата на Ј. која судечкиот суд ја оценил како веродостојна;
- дека двете домашни инстанции прифатиле дека пријател на жалителот бил присутен на настанот.

Дополнително во светло на линијата на одбрана на жалителот дека дејствувал во самоодбрана и дека бил нападна од Р. и од страна на неговите пријатели, наместо обратно, и во светло на останатите докази, ЕСЧП дошол до заклучок дека барањето на жалителот за сослушување на П. кое имало за цел да ги побие изјавите на сведоците на обвинителството, било добро озбразложено, релевантно за предметот на обвинението и можело основано да ја зајакне позицијата на одбраната или дури и да доведе до ослободување на жалителот и не било неосновано.

Во таа смисла, ЕСЧП утврдил дека барањето на жалителот за сослушување на сведоци во негова одбрана било одбиено со образложение дека ниту еден од предложените сведоци не бил очевидец на настанот и

дека сите релевантни факти биле доволно утврдени со изведените докази. Во овој контекст ЕСЧП утврдил дека ова е во спротивност со:

Изјавата на жалителот пред истражниот судија и изјавата на Ј. имајќи предвид дека двајцата тврделе дека П. бил присутен барем на дел од кривично-правниот настан, што исто така произлегувало од полициската белешка. Оттука, ЕСЧП заклучил дека одбивањето на предлогот за сослушување на П. како сведок на одбраната, било спротивно на фактите во случајот, а дека образложението на домашните судови во таа смисла не може да се смета за валидно и релевантно.

Од погоре наведените причини, ЕСЧП заклучил дека со одбивањето на сите докази чие изведување било предложено од страна на одбраната, особено предлогот за сослушување на П. како сведок, без релевантни причини, додека истовремено прифаќајќи ги сите аргументи и докази на обвинителството, судечкиот суд создал неправична предност во корист на обвинителството и го лишил жалителот од каква било практична можност за ефикасно да го оспори обвинението против него.

Утврдувајќи повреда поради горните причини на членот 6 ставовите 1 и 3 (г) од ЕКЧП, ЕСЧП заклучил дека не е потребно да ги оценува останатите наводи на жалителот за повреда на членот 6 од Конвенцијата во врска со правичноста на кривичната постапка против него.

Со пресудата, ЕСЧП, на жалителот му досуди вкупен износ од 3.150 евра (2.400 за надомест на нематеријалната штета и 750 за надомест на трошоците во домашната постапка и постапката пред ЕСЧП).

Заклучок: повреда (едногласно)

Член 41: 2.400 евра за надомест на нематеријална штета

IRZ

Макавеј, 2019